

KĀRLIS FOGELIS

**VĒSTURISKĀ PRIEKŠIZPĒTE
PAR TRADICIONĀLAJĀM AMATU PRASMĒM –
ZVEJAS TĪKLU DARINĀŠANU
UN AR TO SAISTĪTĀM TRADĪCIJĀM
JŪRMALAS VALSTPILSĒTAS UN TUKUMA NOVADA
RĪGAS JŪRAS LĪČA PIEKRASTĒ**

2023. gads

Ievads

Zveja un zvejniecība jau no akmens laikmeta bija tautas tradicionālā nodarbošanās, saglabājot savu nozīmību Latvijas vēsturē līdz pat 20. gs. vidum. Līdz 20. gs. 2.puses sākumam piekrastes zvejniecība pastāvēja kā konkrēta zvejnieka vai zvejnieku grupu darbs, lai nodrošinātu peļņu vai pārtiku saimniecības pastāvēšanai. No 19. gs. sākuma Jūrmalas un Tukuma novadu teritorijā piekrastes zvejniecība bija svarīgs ienākuma un/vai peļņas avots. Par šo nodarbi ir saglabājušās vēsturiskās atmiņas. Zvejnieku darvotas laivas jūras krastā, tīkli uz vabām, zvejnieku pielietotie zvejas veidi, rīki, tīklu aušanas un lāpīšanas metodes ir tikai skati vēsturiskos fotoattēlos un gleznās. Par zveju un zvejniecību var arī izlasīt literāros darbos par vēsturiskām tēmām. Jūrmalas pilsētai kļūstot par Pierīgas kūrorta pilsētu 19. gs. 2. pusē, zvejniecības tradīcijas jūras krastā pamazām izsīka. Tukuma novada piekrastē zvejniecība kā saimnieciska nodarbošanās vēl saglabājās līdz Otrā pasaules kara sākumam.

Jūrmalas ciemu zvejniekiem svarīgākais zvejas rīks bija tīkls. Tas bija galvenais zvejnieku piederums, kas sekmēja pārtikas un peļņas nodrošināšanu. Līdz 20. gs. sākumam, kad Latvijas teritorijā plaši parādījās rūpnieciski austie tīkli, to aušana un lāpīšana bija raksturīga nodarbe zvejnieku ģimenēs. Gādība par tīkliem viena no svarīgākajām zvejnieku ģimenes nodarbēm. Tos prata aust, lāpīt un konservēt, jo tīkli bija nozīmīgs zvejnieku saimniecības rīks.

Tīklu pirmsākumi Latvijas teritorijā attiecināmi uz akmens laikmetu, balstoties uz arheoloģisko izrakumu datiem. Līdz 20. gs. 1. puses beigām tīklu aušanu un lāpīšanu prata gandrīz jebkurš piekrastes zvejnieks. Tas nozīmē, ka vēsturiski zvejnieku ciemos bija šī amata tradicionālā zināšanu pārmantojamība no paaudzes un paaudzi, kas mantoja tīklu aušanu, lāpīšanu un apstrādes noslēpumus.

Līdz šim tīklu pētniecībai pievērsušies tikai daži Latvijas vēstures pētnieki. 19. gs. valodnieks, etnogrāfs un arheologs Augusts Bīlenšteins (1826-1907) savā darbā „Latviešu koka iedzīves priekšmeti” aprakstījis piejūras zvejas tradīcijas – zvejas veidus, rīkus un zvejošanas procesu. Viņš ir fiksējis tīklu aušanas, lāpīšanas un apstrādes metodes, kas ir senākais un izsmeļošākais rakstiskais avots Latvijas vēsturē par šo tradicionālo piekrastes zvejnieku nodarbi. Pētnieks, kas darbojās Latvijas brīvvalsts laikā, ir zvejniecības speciālists Pauls Ludvigs (1901-?), kurš savus novērojumus par tīkla aušanas metodēm, apstrādi, pielietojumiem publicēja preses izdevumos. 20. gs. 2. pusē savus pētījumus veica divi etnogrāfi – Saulvedis Cimermanis (1929-2022) un Andrejs Šulcs (1910-2006). Saulvedis Cimermanis savā darbā „Zveja un zvejnieki Latvijā 19. gadsimtā” aprakstījis 19. gs. zvejas un zvejniecības tradīcijas. Grāmatas izklāstu par Jūrmalas zvejnieku ciemiem viņš ir balstījis uz Latvijas valsts vēstures arhīvu dokumentu pētījumiem. Viņa

darbā nav atrodamas liecības par Jūrmalas ciemu zvejniecību laikabiedru atmiņās, kuras varētu attiecināt uz 19. gs. vai 20. gs. 1. pusi. Par Tukuma novada piekrastes teritoriju aprakstā Saulvedis Cimermanis izmantojis Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta Etnogrāfisko materiālu krātuves rakstiskos avotus un 20. gs. 2. puses etnogrāfisko ekspedīciju vākumus. Vēsturnieks un etnogrāfs Andrejs Šulcs publicējis vienu rakstu krājumā „Arheoloģija un Etnogrāfija III – Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē 19. gs. otrajā pusē”. Raksts vērsts uz lībiešu zvejas ciemiem un viņu tradicionālo zvejniecības pētniecību. Raksta autors vispārēji ieskicē arī zvejas rīku, tīklu lāpīšanas, aušanas un tīklu diegu izplatību un attīstību visā jūras piekrastē.

Tukuma un Jūrmalas novadu zvejas ciemu tīklu lāpīšanas, aušanas un tradicionālo zvejas veidu un rīku pielietojums tiks aplūkots laika posmā no 19. gs. vidus līdz 20. gs. puses beigām. Attiecīgais posms izvēlēts, jo par to atrodama un pieejama vēsturiskā literatūra, avoti un informācija, kas spēj sniegt atbildes par Tukuma un Jūrmalas ciemu zvejniecības vēsturi līdz kolektīvizācijai un kolhozu izveidei, kad individuālā zvejniecība un tradicionālais zvejnieku dzīvesveids kļuva par vēsturi.

1. Zvejas jūras tīklu attīstība un apstrāde Latvijas teritorijā no pirmsākumiem līdz 20. gs. 1. pusei

Zivju iegūšana vienmēr ir bijusi kā svarīgs iztikas avots. Latvijas teritorijā par to liecina arheoloģiskajos izrakumos konstatētie zvejas piederumu atradumi no ūdenstilpņu tuvumā esošajām apmetnēm. Lai senākie Latvijas teritorijas iedzīvotāji nodrošinātu zivju lomu, viņiem bija nepieciešams no dabā atrodamajiem materiāliem darināt sev zvejas rīkus, no ziemeļbriežu ragiem un kauliem veidot harpūnas un žebērklus, klūgām un skaljiem – murdus vai citus aizsprosta zvejas rīkus, bet tīklus – no augu materiāliem, ar kuriem varēja aust un pīt.

Senākie tīklu fragmenti Latvijas teritorijā konstatēti netālu no Užavas neolīta laika Sārnates apmetnes. Izrakumos, kūdras slānī, atrasti fragmenti no tīkla linuma. Tas ir slikti saglabājies, tādēļ nav iespējams izmērīt linuma acs lielumus, kā arī ar analīžu metodi noteikt izejmateriālu, toties pieļaujams, ka tīkls austs no liepu lūkiem.¹ Otrs senākais tīkla fragments konstatēts Lubānas mitrāja Aboras I vēlā neolīta apmetnē.² Vienam no tīkla fragmentiem, kas atrasts arheoloģiskajos izrakumos Āraišu ezermītnē (skat. 1. att.), ir izdevies noteikt izejmateriālu. Liepu lūku izmantošanu Baltijas teritorijā pazina jau ļoti tālā pagātnē. Igaunijas kūdras purvos atrastas mezolīta laika liepu lūku pīts zvejas tīkla fragments. Tāpēc pieļaujams, ka zvejas tīklus pina pārsvarā no liepu lūkiem aizvēstures periodā – līdz pat 19. gs. ieskaitot.³ Lūku iegūšanas periods bija vasaras sākums, kad tos varēja iegūt no jauniem kociņiem, jo to miza viegli atlec no stumbra daļas.⁴ Ar konstatētajiem fragmentiem Latvijas teritorijā var skaidri definēt plašu izplatību un tīklu sākumu izmantošanu zivju ieguvei.

Līdz Latvijas aizvēstures beigām zveja un zvejniecība gan iekšzemes, gan saldūdens ūdenstilpēs saglabāja vitālu nozīmi cilvēku iztikā. Arheoloģiskajos izrakumos konstatētie zivju kaulu un zvejas rīku piederumi liecina, ka zivis bija svarīgs pārtikas avots.

Demogrāfiskā pieauguma dēļ arvien blīvāk tikusi apdzīvota Latvijas teritorija, tajā skaitā Rīgas jūras līča piekraste. Senākie avoti, kas liecina par zvejniecību un tīklu lietošanu Rīgas jūras līča piekrastē, ir konstatējami Rīgas pilsētā, balstoties uz arheoloģiskajiem izrakumiem.

---

¹ Valdis Bērziņš. Tīklu piederumi no Sārnates neolīta apmetnes. In: Arheoloģija un etnogrāfija XII. Rīga 2005. 47. lpp.

² Ibidem.

³ Jānis Šabanovs. Koksnes izvēle tradicionālās saimniecības darījumos Latvijas teritorijā 19. gadsimtā. In: Koks un cilvēks Ziemeļeiropā no senvēstures līdz mūsdienām. Rīga 2023. 145. lpp.

⁴ Ibidem., 141.-144. lpp.

1.att.

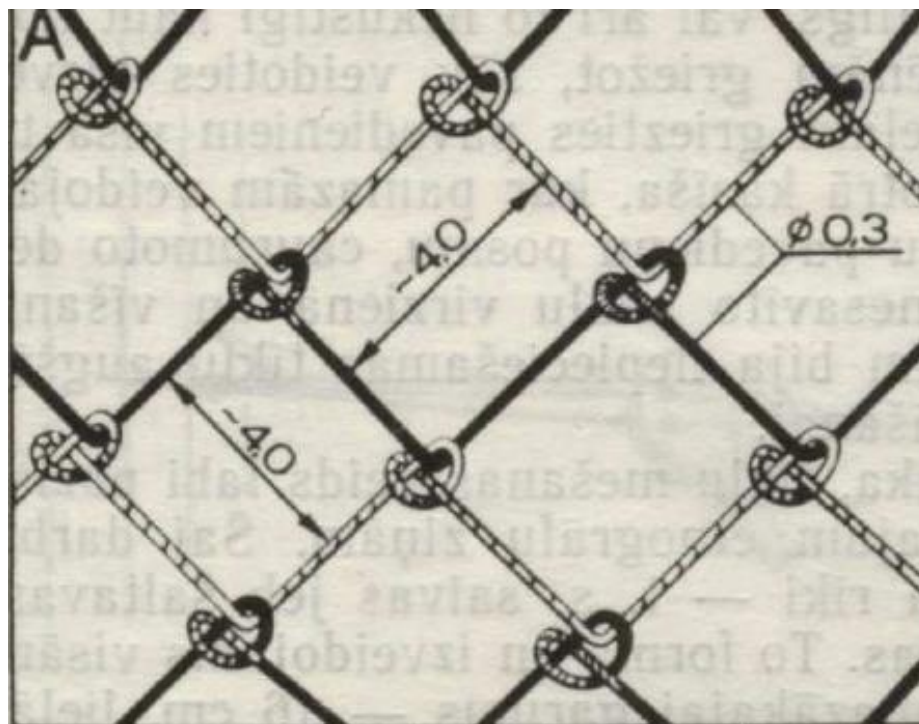
Åræisø ezerpils izrakumos atrastais tīkla fragments, pīts no liepu lūkiem.

Arheoloģiskajos izrakumos, kurus veicis arheologs Andris Caune, Rīgā, Alberta laukumā un Trokšņa ielā, atrasti viduslaiku tīkla fragmenti un tā pinumi (skat. 2. att.).

Viduslaiku tīkla diegu izmantotais materiāls nav noskaidrots. Tas, iespējams, no liepu lūkiem vai kaņepāju diegiem. Viduslaikos un arī jaunajos laikos tīkla diegus taisīja rokām, izmantojot attiecīgus palīgrikus. Nepieciešamie darba rīki bija vērptomais vārpstiņš, saiva un virvju vijamie piederumi.⁵ Tas nozīmē, ka katrs zvejnieks tīklus darināja pats savās mājās vai viduslaiku Rīgā cunftēs.

---

⁵ Jānis Šabanovs. Koksnes izvēle tradicionālās saimniecības darījumos Latvijas teritorijā 19. gadsimtā. In: Koks un cilvēks Ziemeļeiropā no senvēstures līdz mūsdienām. Rīga 2023. 141. lpp.

2.att. Arheolģiskajos izrakumos konstatētais tģkla fragments Alberta laukumā un Trokšņa ielā rekonstrukcija.

Avots: Andris Caune. Pati Rģga ūdenģ. Rģga 1992. 141. lpp.

Jaunajos laikos tģkla attģstģbā un aušanas metodēs nav novērojami uzlabojumi. 19. gs. vidģ un beigās Augusts Bģlenšteins fiksģjis, ka tģkla aušana nav zudusi no jģras piekrastes, bet zvejnieki arvien vairāk izvēlās tģklus iegādāties pilsētās.⁶ Pieļaujams, ka tģklu aušana mājas apstākļos bija pārlieku grģuts un sarežģģts darbs, tādģjādi tos vieglāk bija nopirkt pilsētās vai no ceļojošajiem tirgotājiem. To apstģprina Augusts Bģlenšteins: „Pavedienu sagatavošanu tģkliem sievietes uzskatģjušas par tik ļoti nogurdinošu darbu, ka zemnieka meita tamdģļ nav gribģjusi precģties ar zvejnieku.”⁷

Otomāra Kalpiņa atmiņu darbā „Sāļumā” rakstģts, ka 19. gs. tģklus auda mājas skalu apgaismojumā.⁸ Nozģmģgs atskaites punkts tģklu darināšanā bija Krievijas impģrija laikā Rģgā 1859. gadā dibinātā „Baltģjas linu manufaktģras kompānģja”, kurā no rupģajiem un smalkākiem kokvilnas diegiem sāka rūpnieciski aust visāda veida izmģra tģklus.⁹ Tādģjādi 19. gs. beigās kaņģpāju austie tģkli, darinātie mājas apstākļos, bija retums un gandrģz izzuduši no jģras piekrastes.¹⁰ Vieglāk

⁶ Augusts Bģlenšteins. Latviešu koka iedzģves priekšmeti. Rģga 2007. 344. lpp.

⁷ Ibidem.

⁸ Otomārs Kalpiņš. Sāļumā. Rģga 2018. 238. lpp.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Saulvedis Cimermanis. Zveja un zvejnieki 19. gs. Rģga 1998. 144. lpp.

zvejniekiem bija iegādāties kokvilnas tīklus, nekā tos darināt mājās. Pieļaujams, ka mājās apstākļos notika tikai tīklu lāpīšana.

Vēsturnieks Andrejs Šulcs uzskata, ka pēc kokvilnas rūpnieciski automātiski un pusautomātiski austu tīklu izmantošanas sāka lietot terminu „līnumu aust”, kas aizstāja terminu „līnumu siet”.¹¹ To pašu arī apstiprina valodniece Benita Laumane.¹²

19. gs. beigās Latvijas piekrastes zvejas ciemos izplatīti kļuva kokvilnas rūpnieciski darinātie tīkli.¹³ Tad sākās jauns zvejas tīklu attīstības posms, un sāka izzust roku austie un sietie tīkli. Viegļāk zvejniekiem bija nopirkt labākas kvalitātes tīklus – izturīgākus, nekā pašiem aust un siet. Pauls Ludvigs 20. gs. 30. gados savās ekspedīcijā ir fiksējis, ka zvejnieki minējuši: „Visādas mašīnas jūs varat izgudrot un visādus darbus varat darīt ar mašīnām, bet tīklu aušanu gan nē – tā ir un paliks mūsu māksla”, toties jau 20. gs. 20. un 30. gados šo mākslu pilnībā aizstāja rūpnieciski austie tīkli.¹⁴

Jūrmalas un Tukuma novada piekrastes ciemu zvejnieki, tāpat kā pārējie Latvijas piekrastes zvejnieki, tīklu aušanai un lāpīšanai uzmantojuši tos vienus un tos pašus darba rīkus – saivu (lāpāmo adatu), ārkī (statīvs tīklu aušanai, žubura koks, kur tiek ielikts tīkls) un naža uzpirksteni (diegu griešanai). Palīgrīki – tītavas (diegu uztīšanai) un vērpijamais skriemelis.¹⁵ Gadsimtu gaitā zvejas tīklus darināja no dažādiem materiāliem. Senākie tīkli tika veidoti no liepu lūkiem, savukārt jaunajos laikos tīklu diegi tika gatavoti un austi no linu un kaņepāju auklām.

Pirms rūpnieciski austajiem tīkliem un to ieviešanas zvejniecībā, visus tīklus darināja viensētas saime mājās. Darbos piedalījās visa ģimenes saime – sievietes, bērni un vecā gājuma cilvēki vērpa linus tīklu diegiem, vīrieši vija tīkla auklas.¹⁶ Valodniece Benita Laumane fiksējusi, ka termins „aust tīklu” – darināt tīkla līnumu, sienot ar saivu, ir sastopams visā Latvijas piekrastē.¹⁷ Tāpēc pieļaujams, ka tīkla audēji piekrastes zvejnieku ciemos darbojušies līdz 19. gs. beigām un 20. gs. sākumam.

19. gs. beigās kaņepāju austie tīkli bija retums un gandrīz izzuduši.¹⁸ Tos sāka aizstāt ar rūpnieciski austiem kokvilnas diegiem, kas bija krietni izturīgāki un labāk piemēroti zvejai. Svarīgi

---

¹¹ Andrejs Šulcs. Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē. In: Arheoloģija un etnogrāfija III. Rīga 1961. 158. lpp.

¹² Benita Laumane. Zvejasrīku nosaukumi Latvijas piekrastē. Liepāja 2019. 120. lpp.

¹³ Andrejs Šulcs. Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē. In: Arheoloģija un etnogrāfija III. Rīga 1961. 158. lpp.

¹⁴ Pauls Ludvigs. Dažādi tīklu un aušanas paņēmieni. In: Zvejniecības mēnešraksts, Nr. 10., 01.10.1939. 422. lpp.

¹⁵ Ibidem., 344.-345. lpp.

¹⁶ Saulvedis Cimermanis. Zvejniecība. In: Latviešu etnogrāfija (sast. H. Strods). Rīga 1969. 117. lpp.

¹⁷ Benita Laumane. Zvejasrīku nosaukumi Latvijas piekrastē. Liepāja 2019. 119. lpp.

¹⁸ Saulvedis Cimermanis. Zveja un zvejnieki 19. gs. Rīga 1998. 144. lpp.

piebilst, ka Jūrmalas ciemos, salīdzinot ar Vidzemes piekrasti, ātrāk ieviesa jaunus kokvilnas diegus. Vidzemē vēsturiski vairāk bija raksturīga linkopība, tāpēc piekrastes zvejniekiem linu diegi bijuši pieejamāki.¹⁹ Jūrmalas pusē tīklu aušanas nozīmi ietekmēja ģeogrāfiskā lokācija – Rīgas tuvums. 19. gadsimtā Rīga bija industriālā pilsēta, kur atradās tīklu rūpnīca „AS Baltijas linu audeklu manufaktūras kompānija”, tāpēc hipotētiski pieļaujams, ka Jūrmala bija viena no pirmajām vietām Latvijas piekrastes zonā, kur tika ieviesti jaunie tīkli, kas bija austi no kokvilnas.

Zvejas tīklu aušanā izmantoja pāris universālus mezglu veidus – mezglu un bezmezglu.²⁰ Mezglu veidi tika izmantoti līdz sintētisko diegu ieviešanai Latvijas teritorijā 20. gs. 2. pusē, kad parādījās austie tīkli no neilona, kaprona, perlona, kā arī tīklu linumi bija savienoti ar bezmezglu.²¹ Linuma vietas tika sakausētas.

Vienīgais vēsturnieks, kurš aprakstījis tīklu mezglu veidus, ir Andrejs Šulcs. Viņš ir izdalījis divus mezglu veidus ar apakšgrupām. Pirmais veids ir vienkāršais mezgls, ar vienu saivas vēzienu, bet dubultais-divkāršais – ar diviem saivas vēzieniem. Divkāršos mezglus var vēl iedalīt taisnajos (skat. 3.att.) un slīpajos (skat. 4.att.).²² Taisno mezglu lietoja, kad bija jāauž tīkls no rupjākiem diegiem, šķetinātiem.²³ Vienkāršo mezglu jeb filē mezglu (skat. 5., 6. att.) sēja pāri pirkstam, kaut vai metode bija nedaudz sarežģīta, tā bija raitāka nekā divkāršā mezgla siešana (skat. 6. att.).²⁴

Kopumā jāatzīst, ka tīklu mezgli Latvijas piekrastē bija vienādi jeb nepastāvēja unikalitāte.²⁵ Tā kā mezglu siešana ir pamats jebkuram tīklam, tas nozīmē, ka Latvijas piekrastes zvejas ciemos nevarēja pastāvēt unikāli tīkli un mezglu siešanas veidi, bet bija tikai trīs minētie standarti.

---

¹⁹ Saulvedis Cimermanis. Zveja un zvejnieki 19. gs. Rīga 1998. 144. lpp.

²⁰ Andrejs Šulcs. Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē. In: Arheoloģija un etnogrāfija III. Rīga 1961. 158. lpp.

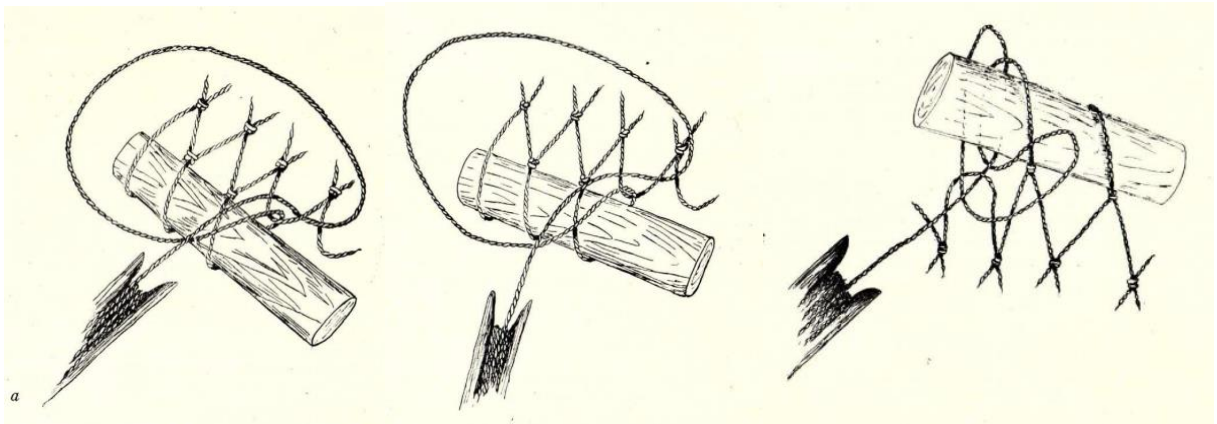
²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ B. Korše. Jūriņ prasa smalku tīklu. In: Padomju Venta, Nr. 102. 01.07.1987. 3. lpp.

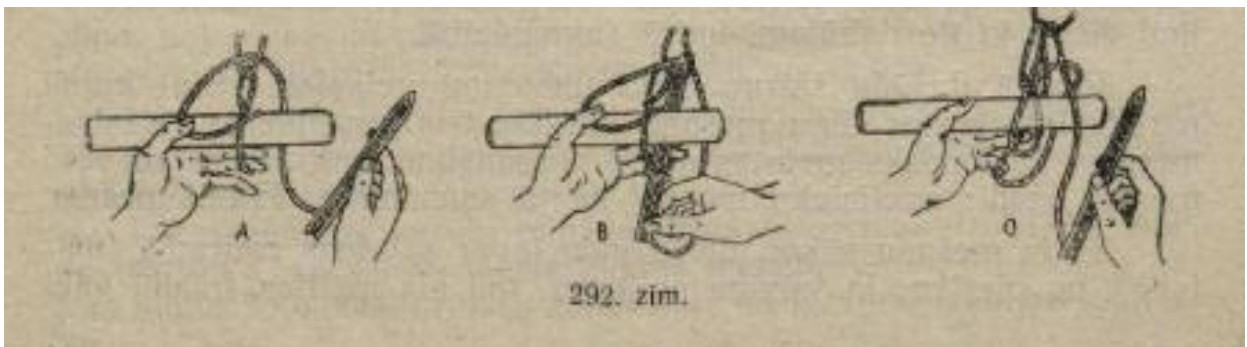
3.att. A – taisnais mezgls

4.att. B – slīpais mezgls

5.att. C – Filē mezgls

Andrejs Šulcs. Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē.

In: Arheoloģija un etnogrāfija III. Rīga 1961. 159. lpp.

6.att. Vienkāršā jeb filē mezgla siešana.

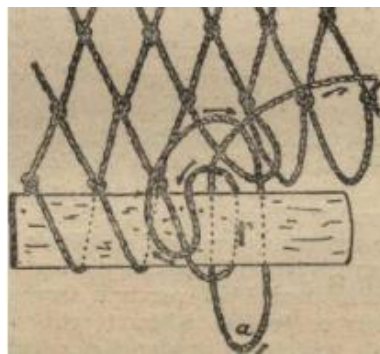
Avots: A. Balodis. Zēnu praktiski padomi un metodika. Rīga 1936. 232. lpp.

Zvejniekiem svarīga arī bija tīklu lāpīšana, apstrāde un konservēšana. Bieži zvejas laikā tīkli tika sabojāti vairāku apstākļu dēļ – roņi, ūdens straumes, zvejnieku neuzmanība vai citi apstākļi. Ja tīkls bija lāpāmā un labojamā stāvoklī, zvejnieki ņēma rokās saivu un pie lāpāmā galda vai žākura ķērās pie darba. Lāpīšana bija jāveic ar rokām. Vispirms tika pārbaudīts tīkla stāvoklis un caurās acis, tad ņemta saiva un uz tās tika uzpīts lāpāmais diegs. Jauno tīkla aci izveido ar diviem saivas metieniem. Kā raksta Pauls Ludvigs, tīkla lāpīšana notiek šādi: „Vispirms saivu ar aužamo diegu izņem cauri iepriekš noaustai acij (vai veselai) un pēc tam ar otru dūrienu apmet iepriekš līkumu un izņem cauri iepriekš noaustai acij pa apakšu (...). Pēc tam atliek tikai mezglu savilkt un tas ir gatavs.”²⁶ No apraksta nolasāms, ka caurā tīkla lāpīšana norit tāpat kā tīkla aušana. Mezglu veidi tiek atstāti tie paši, kādi bija oriģinālajam tīklam (skat. att. 7., 8., 9.).

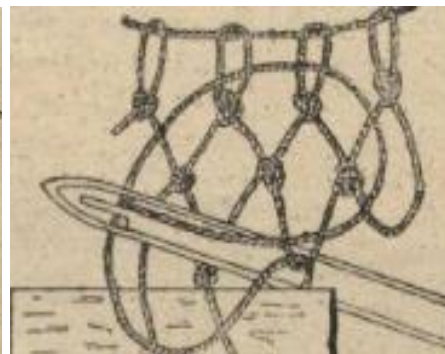
²⁶ Pauls Ludvigs. Dažādi tīklu un aušanas paņēmieni. In: Zvejniecības mēnešraksts, Nr. 10., 01.10.1939. 422. lpp.

7.att. Pirmais saivas metiens

8. att. Mezgla izveide

9. att. Otrais metiens – mezgla savilkšana

Pauls Ludvigs. Dažādi tīklu un aušanas paņēmieni.

In: Zvejniecības mēnešraksts, Nr. 10., 01.10.1939. 422. lpp.

Tīklu ilgtermiņa uzglabāšanai un pastāvēšanai, zvejniekam bija nepieciešams tīklus apstrādāt ar vielām, lai nodrošinātu to izturību. Viens no senākajiem zvejas rīku konservēšanas veidiem ir ar dūmu palīdzību, lai nonāvētu tur esošās sīkbūtnes un kaitēkļus. Pie uguns dūmiem izkarina tīklus, kurus turēja virs tiem. Dūmi sasūcoties tīklos, nogalina tur esošās sīkbūtnes, tādējādi pagarinot tīkla ilglaicīgāku lietošanu. Šo metodi dēvē par apdūmošanu.²⁷ Konkrēto metodi izmantoja 19. gs., kad tīkli bija veidoti no kaņepāju un lina diegiem. Cita metode – tīklus novārīja kaļķa, alkšņa, ozola mizas vai egļu un priežu čiekuru novārījumā.²⁸ Metodi pielietoja, lai sekmētu tīkla linuma nokrāsošanos tumšākā krāsā, tādējādi ūdenī tīkls zivīm kļuva neredzamāks. Tīklus koku mizu vai čiekuru ekstraktā bija nepieciešams novārīt līdz 24 stundām, tad tos uz vabām izkarināt jūras piekrastē, kad tīkli bija izžāvēti, tie bija gatavi lietošanai.²⁹ Vēl viena metode – kokvilnas tīklus izmērcēja 50 grādu karstā ogļu darvā. Tos iemērcā ogļu darvā, kas bija atšķaidīta ar petroleju, paturēja uz īsu brīdi un lika žāvēt, kad bija izžuvuši, tos bija nepieciešams pēc iespējas ātrāk likt darbā.³⁰ Toties galvenā metode, ko min Pauls Ludvigs, bija saistīta ar attieksmi pret tīklu kopšanu. Pēc katras zvejas tos vajadzēja iztīrīt, izmazgāt, kā arī kārtīgi izžāvēt. Ja zvejnieks pret savu galveno piederumu tīklu nebija rūpīgs, tīklam nebija garantēts ilglaicīgs mūžs. Īpaši svarīga apstrāde bija rudens mēnešos, kad zvejnieki vairāk jūrā nedevas un kad vajadzēja visus tīklus izmazgāt un apstrādāt, lai ar tiem pavasarī varētu atkal doties jūrā.

²⁷ J. Purmalietis. Zvejas tīklu konservēšana. In: Zemkopis., Nr. 34., 22. 08. 1929. 535. lpp.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Pauls Ludvigs. Labi zvejas rīki – laba zvejas raža. In: Lauksaimnieks, Nr. 21., 01.11.1942. 488. lpp.

³⁰ Ibidem.

2. Zvejas rīki Jūrmalas un Tukuma novada piekrastes ciemos

Nodaļā apkopta informācija par jūras zvejas veidiem un rīkiem, kurus pielietoti Latvijas teritorijas zvejnieku ciemos, tajā skaitā no Engures līdz Buļļuciemam.

1. Pievilināmie zvejas rīki – kopeles, āķi/ūdas

1.1. Āķi/ūdas

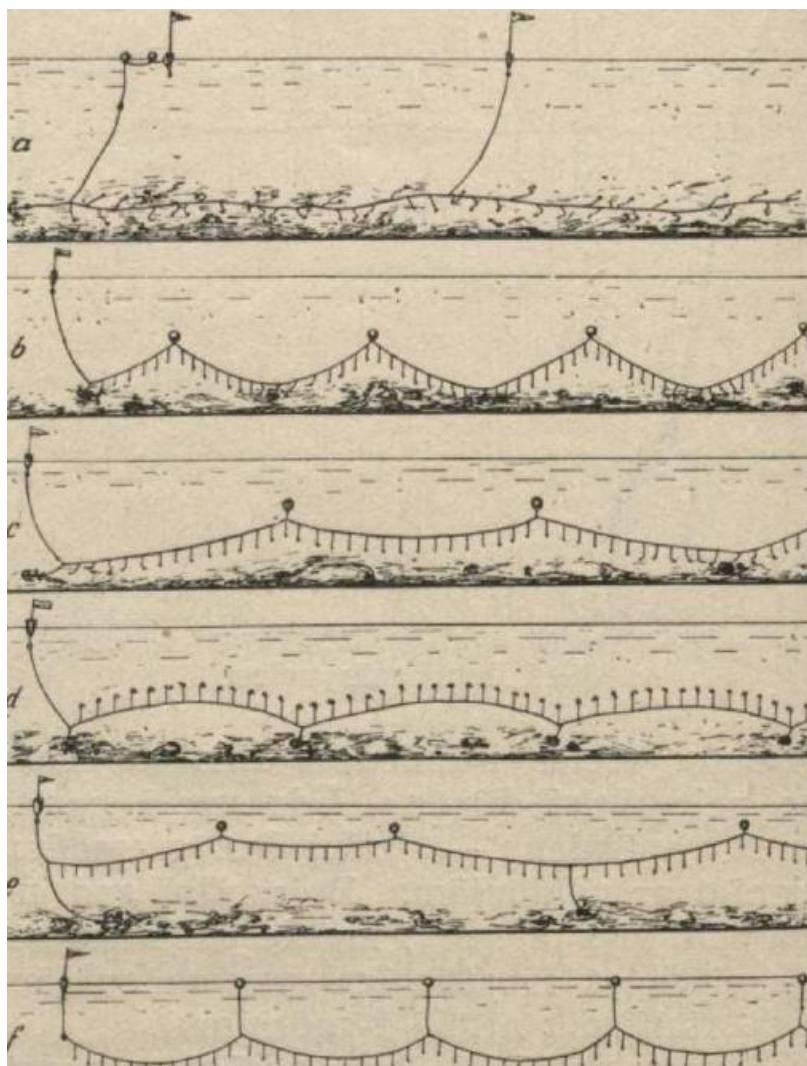
Viens no pievilināmajiem zvejas rīkiem, kas plaši izmantots Baltijas jūras krastā visos piekrastes zvejas ciemos, ir āķi. Āķu zvejas veids ir viens no senākajiem rīkiem jūras zivju ķeršanai un pievilināšanai. Vienkāršās konstrukcijas dēļ tas bija izplatīts zvejas rīks. Pauls Ludvigs raksta, ka garā virvē ik pēc noteikta vienāda attāluma tika iesietas auklas ar maksšķeres āķiem galos, virves galā atrodas mērķi (bojas), bet auklu vidū vai beigās nereti iesieti gremdi – akmeņi vai apdedzināti māla gabali. Āķa rīka konstrukcijas uzbūve ir aukla (virve), kuras izmēri diametrā 6-8 mm, āķu auklas 2-2.5 m, kurās tiek piesietas pie lielās virves, ik pēc nepilniem 4 – 5 m.³¹ Garuma izmēri āķa rīkam varēja būt no 50 līdz 200 metriem. Zvejas rīks tiek atstāts ūdenī uz nakti līdz nākamās dienas sākumam.

Pirmās liecības par āķa izmantošanu ir atrodamas Augusta Bīlenšteina darbā „Latviešu koka iedzīves priekšmeti”. Augusts Bīlenšteins savas dzīves laikā ir apceļojis un aprakstījis lībiešu krasta zonu un Engures apkārtnes zvejas ciemus. Latvijas teritorijā 19.gs. otrajā un 20. gs. pirmajā pusē zvejas rīki piekrastes zvejnieku ciemos bija vienādi. Izņēmumi nereti bija specifiskās rīka detaļās vai pielietojumā, kas bija atkarīgs no piekrastes iedzīvotāju etniskās piederības. Lībiešu apdzīvotajos piekrastes ciemos āķus dēvēja par ūdām un tās aprakstīja šādi: „Simt un pat vairāk āķu ar īsām aukliņām mēdza piesiet pie garas virves, uzlikt ēsmu (Pēterupē tās sauc par undām) un tad nogremdēt līdz pat jūras dibenam. Citur šādi ķer arī butes, lašus un zušus (Engure).”³²

Nākamās liecības par āķa zvejas rīku ar zinātnisku aprakstu, kritiku un tipoloģizēšanu atrodamas latviešu zvejas speciālista Paula Ludviga 20. gs. 30. gadu periodikas publikācijās. Viņš savos pētījumos ir izdalījis sešus vēsturiskus āķa pielietošanas veidus, kas arī lietoti Jūrmalas un Tukuma novada zvejnieku ciemos (skat 10. att.)

³¹ Pauls Ludvigs. Kā zvejo plekstes citās jūrās. In: Zvejniecības mēnešraksts. Nr.10., 01.10. 1939. 427.-428. lpp.

³² Augusts Bīlenšteins. Latviešu koka iedzīves priekšmeti. Rīga 2007. 353. lpp.

10. att. Pauls Ludvigs. Āķu zvejas rīki.

In: Zvejniecības mēnešraksts. Nr.7., 01.07. 1939. 296. lpp.

Variantu apraksti:

a) Ūdas ar gremdiem tiek nolaistas līdz jūras dibenam. Gali tiek noenkuroti, bet mērķi (bojas) iesieti pagārākos virves gabalos, attālumus atkarīgi no konkrētā dziļuma. Āķa zvejā āķi atrodas uz zemes (grunts) un tā paredzēta zivju ķeršanai, kuras nārsto pa jūras dibenu, piemēram, butes un zuši.

b) Āķa šņores vairākās daļās tiek iesieti pludiņi – korķa vai bērzu tāss un gremdi – akmens vai apdedzināti māla gabali. Tādējādi āķa vidus daļas, kurās ir pludiņi, ir peldošas virs jūras grunts. Šāds āķu veids nodrošina to, ka nav to nepieciešams noenkurot virves galos.

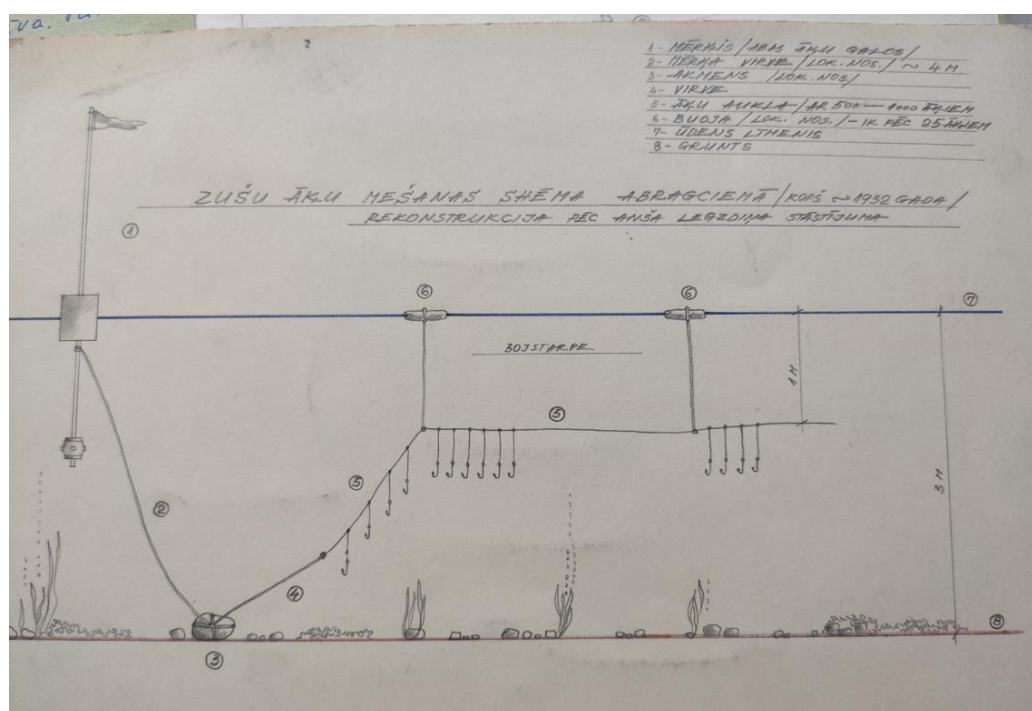
c) Āķa šņores galos piestiprina gremdi vai enkuru. Vidus daļa netiek nostiprināta ar gremdiem, bet iesieti pludiņi, lai nodrošināti āķu pacelšanu no jūras grunts.

d) Āķa šņores galos ir piestiprināti gremdi vai enkuri. Virves vidus daļās ir piesieti akmens vai apdedzināti māla gremdi. Tādējādi virves vidus daļas starp gremdiem brīvi peld ūdenī.

e) Āķa virves daļa atrodas starp mērķi (boju) un enkuriem jeb gremdiem. Virvēs galos un vidus daļā atrodas iesieti gremdi un pludiņi auklā. Tādējādi āķis, peldot noteiktu attālumu no grunts un ūdens, atrodas virsējā daļā.

f) Āķa virves vidus daļā tiek iesieti vairāki pludiņi, kas nodrošina tā peldēšanu. Netiek lietoti gremdi vai enkuri.³³ Rīka zvejas āķi peld tuvāk ūdens līmeņa augšdaļai. Šāda zvejas rīka nepilnība – konkrētais veids var sekmēt rīka dreifēšanu straumē.

Āķa zvejas rīku izmantoja zvejai no vasaras sākuma līdz vasaras beigām.³⁴ Ar āķi ķēra butes (plekstes), zušus, mencas, bet kā ēsmu izmantoja sagrieztus reņģu gabaliņus.³⁵

11. att. Zušu āķu likšanas paņēmieni Abragciema apkārtnē 20. gs. 30. gados pēc zvejnieka Anša Lagzdiņa stāstījuma.

Pierakstīts 1972. gadā pēc Saulveža Cimermaņa etnogrāfiskās ekspedīcijas.

Avots: LU LVI EMK E 30 E 4249

Abragciema apkārtnē zušu āķus meta no 10 līdz 20 metru dziļumā. Āķu virves garums bija no 500 līdz 1 000 āķiem. Aptuveni āķu garums varēja būt no 500 līdz 1 000 metriem. Līdz 20. gs. 30. gadu sākumam uz āķiem lika dzīvo ēsmu, sagrieztus brētliņu, reņģu vai lucīšu gabalus, bet tuvāk krastam sliekas.³⁶

³³ Pauls Ludvigs. Āķu zvejas rīki. In: Zvejniecības mēnešraksts. Nr.7., 01.07. 1939. 295. lpp.

³⁴ Pauls Ludvigs. Kā zvejo plekstes citās jūrās. In: Zvejniecības mēnešraksts. Nr.10., 01.10. 1939. 427. lpp.

³⁵ Pauls Ludvigs. Āķu zvejas rīki. In: Zvejniecības mēnešraksts. Nr.7., 01.07. 1939. 295. lpp.

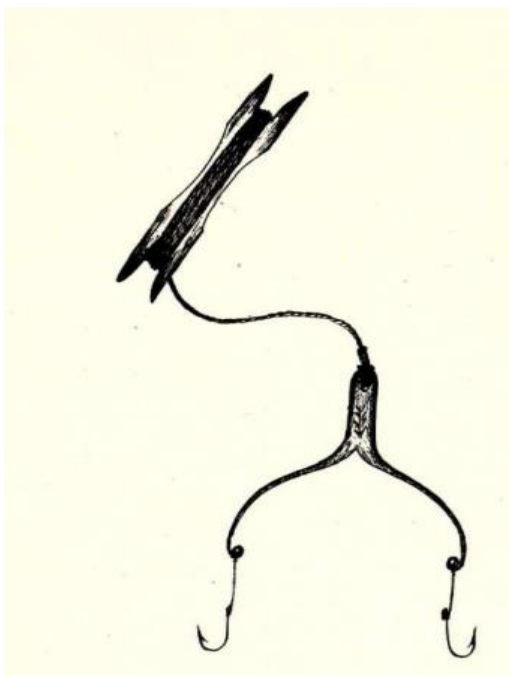
³⁶ LU LVI EMK E 30 E 4247

1.2. Kopele

19. gs. un 20. gs. 2. pusē iecienīts zivju pievilināšanas veids bija kopelēšana. Kopele ir kalēja kalta pakavveida dzelzs konstrukcija, kurai lokveida galos ir iesieti āķi (skat. 12. att.).³⁷ Kaltā konstrukcija ir iesieta vairāku desmit metru garā virvē, bet otrs gals aptīts ap apsienamo kociņu – tini.³⁸ Kopeli izmantoja dziļūdens zvejā uz mencām. Ar kopeli varēja zvejot divos veidos: 1) Uz āķiem uzspauda reņģu sagrieztus gabaliņus un atstāja ūdenī līdz brīdim, kad zivs bija uzķērusies; 2) Kopeli ielaida ūdenī un vaktēja, kad zivs sākusi ēst ēsmu, tad uzcirta kopeli jeb parāva virvi un zivi izvilka ārā.³⁹

Latvijas vēsturē kopelēšana nav plaši pētīta un aprakstīta. Pirmais pētnieks, kurš pieminēja kopelešanas nodarbi jūras piekrastē 19.gs. 2. pusē, bija Augusts Bīlenšteins. Viņš aprakstīja kopelešanas procesu un pielietojumu, kā arī ir minējis faktu, ka zvejas rīks plaši izmantots zušu, bušu un lašu zvejā.⁴⁰ Nākamais pētnieks, kurš vispārēji pieminējis zvejas rīku un aprakstījis pielietošanas veidu, ir Andrejs Šulcs. Toties vienīgajā rakstā, kur minēts šis zvejas rīks, tam ir veltīts tikai neliels un vispārējs apraksts. Tādējādi par šo rīku netiek sniegtas nekādas jaunas zinātniskas atklāsmes, kā vienīgi tas, ka rīks ir izmantots Latvijas piekrastes zvejnieku ciemos.

12. att. Augusts Bīlenšteins. Latviešu koka iedzīves priekšmeti. Rīga 2007. 353. lpp.

³⁷ Andrejs Šulcs. Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē. In: Arheoloģija un etnogrāfija III. Rīga 1961. 164. lpp.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Augusts Bīlenšteins. Latviešu koka iedzīves priekšmeti. Rīga 2007. 353. lpp.

2. Duramie zvejas rīki – žebērķļi, pīšas

2.1. Žebērķļi

Jūras zivju duršanai 19. gs. 2. pusē un 20. gs. 1. pusē var izdalīt divus duramos rīkus – pīšas un žebērķļus. Zivju duršana Latvijas teritorijas ūdenstilpēs bija populārs zvejniecības un brīvā laika pavadīšanas veids. 19. gs. un 20. gs. rakstiskajos avotos atrodamas liecības par saldūdens zivju duršanu ezeros un upēs, kā arī jūrā.

Žebērķlis ir metāla dakša ar atskabargas zariem iestiprināts koka kātā. Senākās liecības par žebērķļu izmantošanu zvejā attiecināmas uz mezolīta posmu Latvijas teritorijā,⁴¹ arī, iespējams, klejojošo un jūras zivju ķeršanai. Tās bija no kauliem un ragiem veidotas divpusējās harpūnas jeb žebērķļi.⁴²

Pirmie kalēja kaltie žebērķļi arheoloģiskajos izrakumos datēti ar vidējo dzelzs laikmetu Latvijas teritorijā.⁴³ Pirmie kalēja kaltie žebērķļi bija metāla atskabargu stienīši, kas piesieti pie koka kāta. Arī vēlīnajā dzelzs laikmetā tika izmantoti divzaru žebērķļi, kas tika piesieti pie koka kāta. No viduslaiku posma līdz 20. gs. 2. pusei konstatējami jau trīs vai četru zaru žebērķļi zivju duršanai. 19. gs. Latvijas teritorijā izplatīti tā dēvētie vēdekļveida žebērķļi, kuru nosaukums tapis žebērķļa darba daļas (duramās daļas) izveidojuma dēļ. 19. gs. beigās un 20. gs. 2. pusē Latvijas teritorijā izplatīti bija dakšveida žebērķļi.

Jūras zivju duršanai pašlaik zinātniskajā literatūrā un etnogrāfiskās ekspedīciju rakstiskajos avotos nav konstatēti specifiski veidoti žebērķļi, tāpēc pieļaujams, ka jūras zivju duršanai tika izmantoti tādas pašas formas žebērķļi.

Žebērķļus Latvijas teritorijā izmantoja līdz 1931. gadam, kad tos ar likumu aizliedza Zemkopības ministrija.⁴⁴ Līdz 1931. gadam zivju duršana un sišana bija atļauta visā Latvijas teritorijā, arī jūrā, bet ar 1931. gada likumu bija noteikts, ka sodāms ir ikviens zvejnieks, ja tas tiek pieķerts ūdens tuvumā ar slapju žebērķli.⁴⁵

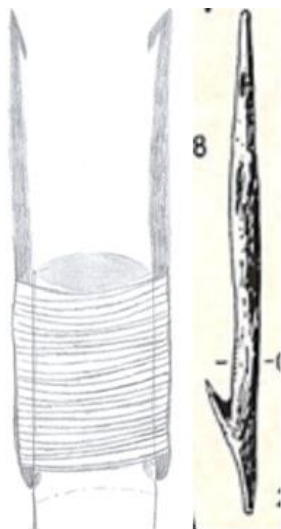
⁴¹ Valdis Bērziņš. Zvejas sezonālitate akmens laikmetā. In: Latvijas vēstures institūta žurnāls. Nr. 3. Rīga 2009. 11. lpp.

⁴² Mārtiņš Sams. Zvejniecība un tās likteņi laika gaitās. In: Zvejniecības mēnešraksts. Nr. 2., 01.05.1935. 61. lpp.

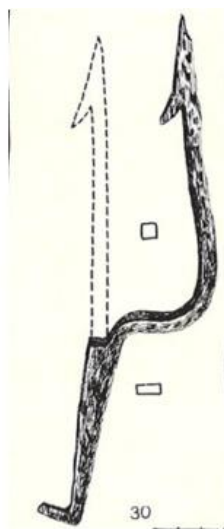
⁴³ Jānis Apals, Māris Atgāzis u.c. Latvijas PSR arheoloģija. Rīga 1974. 37. tabula.

⁴⁴ Ar žebērķli ūdens tuvumā nav brīv būt. In: Mednieks un makšķernieks. Nr. 9., 01.09.1931. 283. lpp.

⁴⁵ Ibidem.

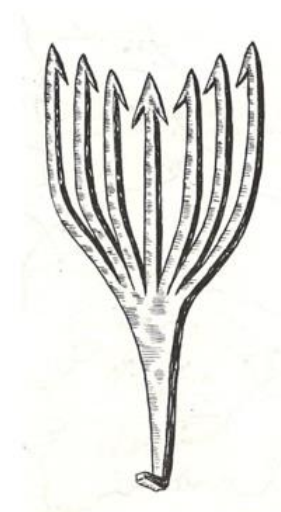
1. Vidējais dzelzs laikmets

2. Vēlais dzelzs laikmets

3. Viduslaiki-20.gs. I puse

4. Vēdekļveida žebērklis

5. Grābekļveida žebērklis.

6. Rūpnieciskām metodēm darināts

13. att. Metālā žebērķļu hronoloģiskā attīstībā Latvijas teritorijā.

1) Skices autors: K. Fogelis; Apals. J, Atgāzis. M, u.c. Latvijas PSR arheoloģija. Rīga 1974. 37. tabula.

2) Avots: Apals. J, Atgāzis. M u.c. Latvijas PSR arheoloģija. Rīga 1974. 69. tabula.

3) Avots: LEBM krājums: BDM 45942.

4) Avots: Cimermanis, S. Zvejas raksturs un svarīgie rīki Latgalē 19.gs. otrajā pusē un 20.gs. In: Arheoloģija un Etnogrāfija X. Rīga 1973. 121. lpp.

5) Avots: LEBM krājums: BDM 5375.

6) Avots: Rūpniecības ražojums Avots: LEBM krājums: BDM 5482.

Etnogrāfiskajā literatūrā jūras zivju duršanai pievērsta niecīga un vispārēja uzmanība. Zivju duršanas process nevarēja būt vērsts uz lieliem lomiem. Ieskatu par jūras zivju duršanas procesa norisi sniedz Lapmežciemā iedzīvotājs, izbijis jūras zvejnieks, Ringolds Kalpiņš (dz. 1932). Intervija notika 2023. gadā, un tā pierakstīta, saglabājot Ringolds Kalpiņa izteiksmes veidu un valodu (visa interviju skatīt priekšizpētes 2.pielikumā).

K.F. Gribu pajautāt vienu lietu, ar žebērķiem zušus un plekstes arī dūra?

R.K. Zušus tikai.

K.F. Kad dūra zušus?

R.K. Jūlijs/jūnijs, tad jau cauri.

K.F. Naktīs arī dūra?

R.K. Nē, nē tikai no rītiem. Agri saules staros. Vajadzēja jau ļoti labu laiku. To laiveli jau lēnām stūma. Viens pats stāvēja laivā uz pakaļ pusi, tas žebērklis jau bij' garā kātā, tā lai ūdens neplunkšņājas. Lēnām stūma uz priekšu to laiveli. Te jau mums (Ragaciemā) viss ar akmeņiem, dažreiz jau kāds akmens apaudzis ar skarainām zālēm. Tie zuši jau bija parasti tās galvas iebāzuši tajos kušķos, tad gāja un skatījās, kur kustinās. Tad dūr'.

Vēsturnieks Andrejs Šulcs min, ka pastāvēja divi duršanas veidi – brienot vai pārvietojoties lēnām ar platdibenu laivu gar jūras malu.⁴⁶ Zivju duršanu ar žebērkli zvejnieki piekopa no vasaras līdz rudens sākumam, kad zivis mitinājās tuvāk jūras krastam. Abi divi duršanas veidi, arī no intervijas datiem secinot, tika izmantoti agri no rīta.

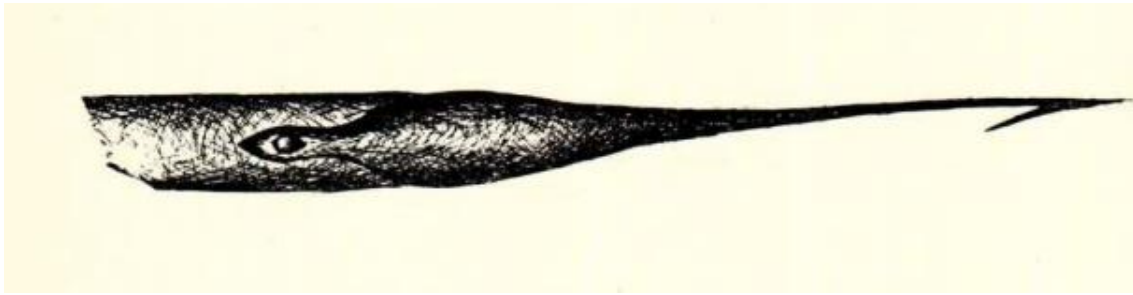
2.2. Pīšas

Otrs duramais zvejas rīks, kas konstatēts zvejnieku ciemos, ir pīša (skat 14. att.). Tas ir kalēja kalts harpūnai-žebērklim līdzīgs zivju duramais rīks ar vienu atskabargas galu. Žebērķļu un pīšu tehniskais pielietojums ir identisks. To izmantoja, zivis durot no laivas vai brienot pa ūdeni.⁴⁷ Pagaidām etnogrāfiskajā literatūrā nav iespējams konstatēt vai pīšas izmantoja Rīgas jūras līča zvejnieku ciemos, toties nevar izslēgt iespējamību.

---

⁴⁶ Andrejs Šulcs. Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē. In: Arheoloģija un etnogrādija III. Rīga 1961. 164. lpp.

⁴⁷ Ibidem.

14. att. Andrejs Šulcs. Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē.

In: Arheoloģija un etnogrādija III. Rīga 1961. 164. lpp.

3. Velkamie zvejas rīki – lašu un reņģu vadi

3.1. Lašu vads

Lielākais no jūras zvejas vadiem ir lašu vads. Par lašu vadu sākotnējo ieviešanu un lietošanas pirmsākumiem vēsturiskais atskaites punkts nav zināms. Vēsturnieks Jānis Danks minējis, ka Rīgas apkārtnes⁴⁸ zvejnieki 17. gs. līdz aukstā perioda sākumam varēja zvejot ar vadiem-murdiem.⁴⁹ Minēts, ka katru gadu Rīgas apkārtnes zvejniekiem bija nepieciešams Rīgas rātei nodot konkrētu daudzumu lašu.⁵⁰ Laši tika zvejoti ar laša vadiem.⁵¹ No 17. gs. materiāla nav fiksēti apraksti par laša vadu izmēriem un tīkla darināšanas izejmateriāliem.

Detalizētais apraksts par laša vadiem ir sastopams etnogrāfa Augusta Bīlenšteina darbā.⁵² 19. gs. vidū un 2. pusē visi zvejas vadi taisīti no rupjākiem lina un kaņepāja diegiem, kas bijuši stipri darvoti.⁵³ Attiecīga darvošana nodrošināja tīklu izturību ūdenī un žāvēšanas procesa laikā uz vabām. Kā raksta Augusts Bīlenšteins, vada pamatā ir kule-maiss ar diviem spārniem. Kopējais vada garums apmēram 9 asis (apmēram 20 metri).⁵⁴ Tīkla spārnu malās bija pusacis, kur caur šīm acīm izvilkta tieva aukla. Tīkla augšējā daļā iesieti pludiņi, kas darināti no priežu mizas, jaunākos laikos izmantoja korķa pludiņus vai sarullētus bērzu tāss rullīšus, bet atsvari lietoti kā akmens gremdi kulītēs.⁵⁵

Laša vada izgatavošana un darināšana zvejniekiem bija dārgs process, tāpēc zvejnieki apvienojās grupās, lai katrs dotu savu linuma gabalu un izveidotu attiecīgo vadu.⁵⁶ Laša vadu, tāpat

⁴⁸ Rīgas apkārtnē 17.gs. zvejotieji ūdeņi – Juglas ezers, Ķīšezers, Daugava līdz Doles salai, Jūrmalas ciemi, Lielupes upe lejtece un Babītes ezers līdz Gātei.

⁴⁹ Jānis Danks. Rīgas un apkārtnes zvejnieki 17. gs. In: Latvijas vēstures institūta žurnāls., Nr.1. Rīga 1940. 70. lpp.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Augusts Bīlenšteins. Latviešu koka iedzīves priekšmeti. Rīga 2007. 346.-347. lpp.

⁵³ Ibidem., 346. lpp.

⁵⁴ Ibidem., 347. lpp.

⁵⁵ Ibidem., 346.-347. lpp.

⁵⁶ Ibidem., 347. lpp.

jebkuru vadu, lieto, velkot aiz laivas. Vada spārnu auklas ir piestiprinātas pie laivas. Zvejnieki, airējot uz priekšu, velk vadu.

Viļa Veldres literārajā darbā „Dzīve pie jūras” minēta vada lietošana Majoros, Buļļos un Bulduros 1938. gadā, tikai autors nav norādījis, kādus vadus zvejnieki lietojuši.⁵⁷

3.2. Reņģu vadi

Reņģes ir vienas no visplašāk pārstāvētajām zivīm Baltijas jūrā, tāpēc reņģēm vēsturiski ir izveidots attiecīgs zvejas rīks – reņģu vads. Augusta Bīlenšteina aprakstā minēts, ka 19. gs. velkamais reņģu vads pēc uzbūvēs ir līdzīgs lašu vadam. Vienīgā atšķirība, ka reņģu vada linums ir bijis smalkāks nekā laša vadam.⁵⁸ Tādējādi reņģu vadi darināti no smalkākiem lina vai kaņepu austiem diegiem, bet 20. gs. 1. pusē – no kokvilnas diegiem. Zvejniecības speciālists Pauls Ludvigs 20. gs. 30. gados aprakstījis, ka kokvilnas linuma tīkliem, reņģu zvejai, acs izmēram bija jābūt 1.1 cm.⁵⁹

3.3. Bušu-plekšu vads

Bušu vads no lašu un reņģu vada atšķiras ar to, ka tas ir vismazākais no visiem vadiem. Vienīgā konstruktīvā atšķirība, ka gremdu vietā tiek lietoti svina atsvari.⁶⁰ Zvejniecības speciālists Pauls Ludvigs 20. gs. 30. gados aprakstījis, ka kokvilnas linuma tīkliem, bušu zvejai, acs izmēram jābūt 3.8 cm.⁶¹ Bušu vadi Latvijas zvejniecības vēsturē ir ļoti jauni, tie tika ieviesti 19. gs. beigās.⁶²

4. Metamie zvejas rīki – reņģu, vimbu, lašu, salaku-ķīšu tīkli

4.1. Vimbu tīkli

Vimbu tīkls ir viens no trijiem metamajiem zvejas tīkliem. Tos pamatā izmet no laivas un nostiprina ūdenstilpē. Vēsturiskā informācija par vimbu tīklu lietošanu un pielietojumu ir skrupuloza.

Pagaidām vienīgais pētnieks, kurš aprakstījis vimbu tīklus, ir etnogrāfs Augusts Bīlenšteins. Vimbu tīklus 19. gs. lietoja savienotus kopā no vairākām tīklu daļām. Viena tīkla daļa

---

⁵⁷ Vilis Veldre. Dzīve pie jūras. Rīga 1991. 165. lpp.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Pauls Ludvigs. Kādām jābūt zvejas tīklu acīm. In: Zvejniecības mēnešraksts., Nr.3. 01.03.1938. 71. lpp.

⁶⁰ Ibidem., 348. lpp.

⁶¹ Pauls Ludvigs. Kādām jābūt zvejas tīklu acīm. In: Zvejniecības mēnešraksts., Nr.3. 01.03.1938. 71. lpp.

⁶² Andrejs Šulcs. Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē. In: Arheoloģija un etnogrāfija III. Rīga 1961. 160. lpp.

bija 20-35 asis (40-74 m), bet, savienojot visas daļas, garums varēja būt līdz pat 65-70 asīm (136-147 m). Vimbu tīklus pēc izskata atgādina liekača tīklu. Liekača tīkls sastāv no trīs daļām – vidū ir smalkāks tīkla linums, bet abās pusēs ir rupjāks tīkla linums.⁶³ Tīklu linuma acs izmēri izstieptā veidā bija 3 collas (7.5 cm).⁶⁴ Tīkla augšdaļā ir pludiņi no bērzu tāss rullīšiem, priežu mizas vai korķa, lejasdaļā – gremdi. Tīkla sasietās un sašūtās daļas nospriego ar mietiem, kuri arī nospriego tīklu. Mietu augšdaļā atrodas mērķi-pludiņi.⁶⁵ Vimbu tīklus lieto siltajā gada periodā, kad jūra nav aizsalusi.

4.2. Lašu tīkli

Lašu tīkli no vimbu tīkliem atšķiras ar to, ka tiem nav liekača tīkla uzbūve jeb trīsdaļīgais tīkls. Laša tīkliem ir viena linuma daļa, kas ir austa no rupjākiem diegiem. Acs izmēri izstieptā veidā 6-7 collas (15-17.5 cm).⁶⁶ Lašu tīklu izmēriem nebija vienots standarts.

4.3. Salaku/ķīšu tīkls

Vismazāk sastopama aprakstoša informācija par salaku-ķīšu tīkliem. Augusts Bīlenšteins min, ka šo zivju tīkli bijuši ar vissmalkāko tīkla pinumu.⁶⁷ Zvejniecības speciālists Pauls Ludvigs 20. gs. 30. gados aprakstījis, ka kokvilnas linuma tīkliem salaku-ķīšu zvejai tīkla acs izmēram bija jābūt 1.1 cm.⁶⁸

4.4. Reņģu tīkli

Reņģu tīklus zinātniskajā literatūrā mēdz apzīmēt kā maliņtīklus.⁶⁹ Vēsturnieks Andrejs Šulcs uzskata, ka maliņtīkli ir vieni no senākajiem jūras tīklu tipiem Latvijas vēsturē.⁷⁰ 19. gs. tos taisīja no lina diegiem, to garumi varēja būt 15 līdz 40 m gari.⁷¹

Augusts Bīlenšteins min, ka tīklus noenkuroja ar akmens gremdiem tīklu malās, bet gremdi bija iesieti pie mērķiem-bojām, tādējādi nostiprinot tīklu stacionāri ūdenī.⁷² Svarīgi minēt, ka reņģu

⁶³ Ziedonis Ligers. Latviešu tautas kultūra: Etnogrāfiskie pētījumi I. Rīga 1943. 44. lpp.

⁶⁴ Augusts Bīlenšteins. Latviešu koka iedzīves priekšmeti. Rīga 2007. 350. lpp.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Augusts Bīlenšteins. Latviešu koka iedzīves priekšmeti. Rīga 2007. 350. lpp..

⁶⁷ Ibidem.,

⁶⁸ Pauls Ludvigs. Kādām jābūt zvejas tīklu acīm. In: Zvejniecības mēnešraksts., Nr.3. 01.03.1938. 71. lpp.

⁶⁹ Andrejs Šulcs. Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē. In: Arheoloģija un etnogrādija III. Rīga 1961. 160. lpp.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Augusts Bīlenšteins. Latviešu koka iedzīves priekšmeti. Rīga 2007. 350. lpp.

tīkliem atšķiras pludiņu un gremdu skaits, kas atkarīgs no jūras dziļuma. Ja dziļāk jūrā tiek izmests tīkls, tad vairāk ir gremdi un mazāk pludiņi, ja tuvāk krastam, tad vairāk pludiņi un mazāk gremdi.⁷³

---

⁷³ Andrejs Šulcs. Jūras zvejniecības darba rīki Ziemeļkurzemē. In: Arheoloģija un etnogrādija III. Rīga 1961. 160. lpp.

5. Stacionārie – lašu un zušu murdi

5.1. Lašu/zušu murdi

Lielākie no jūras mirdiem ir lašu un zušu murdi. 20. gs. sākumā tos pina piekrastes zvejnieki no pašaudzētiem lina un kaņepāju diegiem,⁷⁴ bet murda stīpas, pieļaujams, ka zvejnieki paši locīja savās sētās.

Jūras mirdus iedalījums bija atkarīgs no paredzētā loma. Citu iedalījumu noteica murda vaļēja forma – spārni (skat. 15. att.), sētveida ieeja (skat. 16. att.) vai bez spārnim (skat. 18. att.). Lašu-zušu mirdu garumi nav nosakāmi, jo to izmēri bija atkarīgi no zvejnieka nopītā un izveidotā lieluma.

Svarīgākais mirdu izmatošanā, kā raksta Pauls Ludvigs, ir to novietojums. Tiem jābūt novietotiem bagātīgā zivju uzturēšanās vietā, ieejai jābūt mirdā pakāpeniskai un izejai jābūt grūti atrodamai.⁷⁵ Mirda spārnim jābūt pietiekoši platiem, lai zivis neredzētu, ka iepeld slazdā. 19. gs. un 20. gs. mirdiem ar spārnim bijis nozīmīgs trūkums, jo zivis ir atradušas ceļu ārā no mirda, bet no jaunākajiem mirdiem ar sētu, kas parādījās 20. gs. 20.-30. gados, zivīm bijis grūtāk izpeldēt ārā.⁷⁶ Tāpēc pieļaujams, ka mirdi ar spārnim 20. gs. 2. pusē no jūras piekrastes zvejniecības lēnām izzuduši.

Zušu zvejai mirdus taisīja ar dibenu (skat. 17. att.), jo zuši bieži vien atrada izeju caur aploku un spārnu apakšu.⁷⁷ Tāpēc ierīkoja tīkla linuma dibenu, lai zuši netiktu ārā.

Zveja ar mirdiem bijusi ienesīgāka nekā ar velkamajiem rīkiem – vadiem. Tos ievietoja ūdenstilpē un nostiprināja. Mirda galu ar akmens atsvariem, bet spārnus ar mietiem, lai mirds ieņemtu savu formu.

Pieļaujams, ka mirdus lietoja siltajā gada periodā no ledus nokušanas līdz rudens vidum.⁷⁸

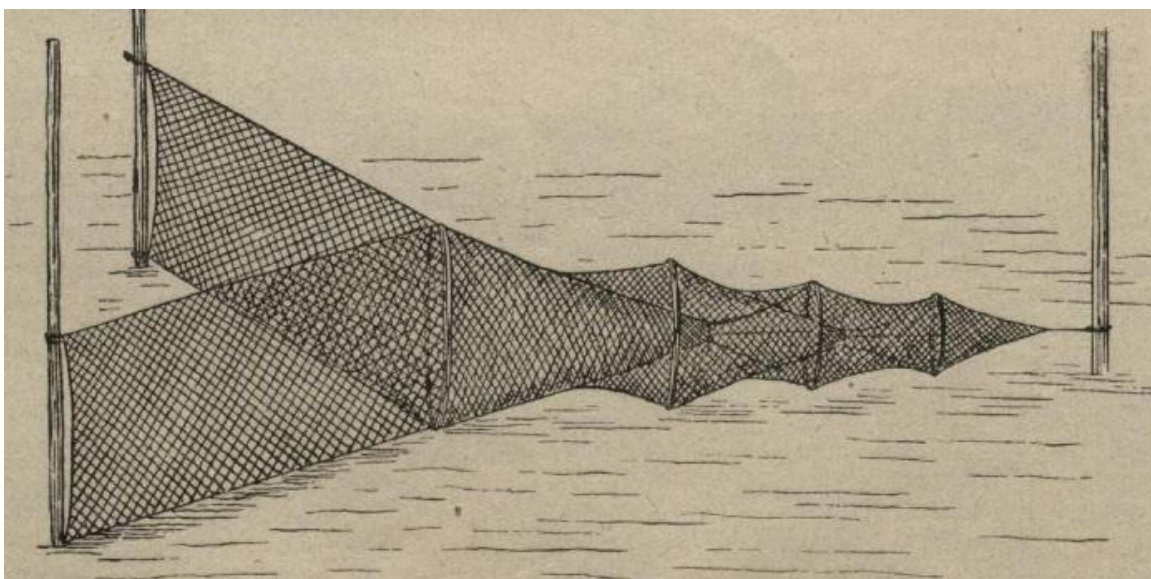
⁷⁴ Saulvedis Cimermanis. Zveja un zvejnieki 19. gs. Rīga 1998. 145. lpp.

⁷⁵ Pauls Ludvigs. Vecais un jaunais mirds. In: Zvejniecības mēnešraksts, Nr.6., 01.06.1939. 242. lpp.

⁷⁶ Ibidem.

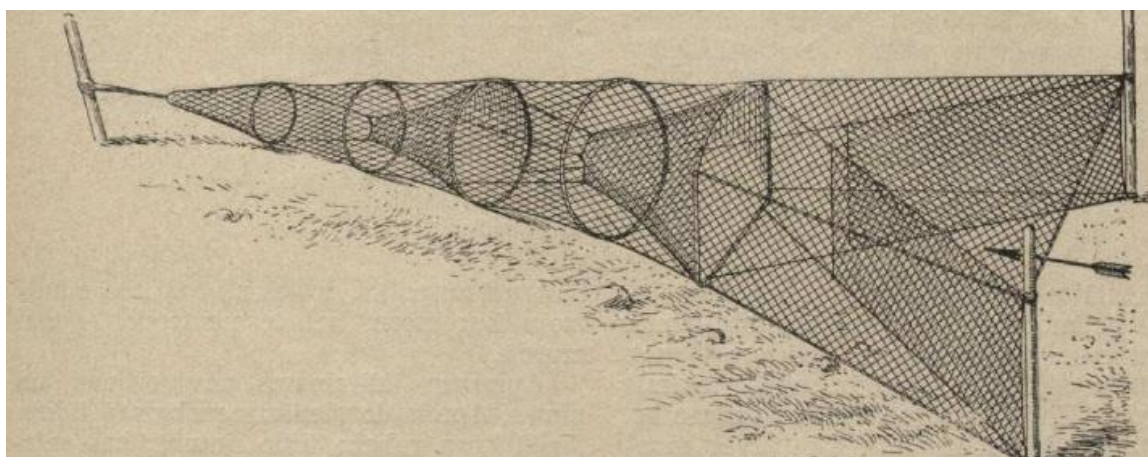
⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ Ibidem.

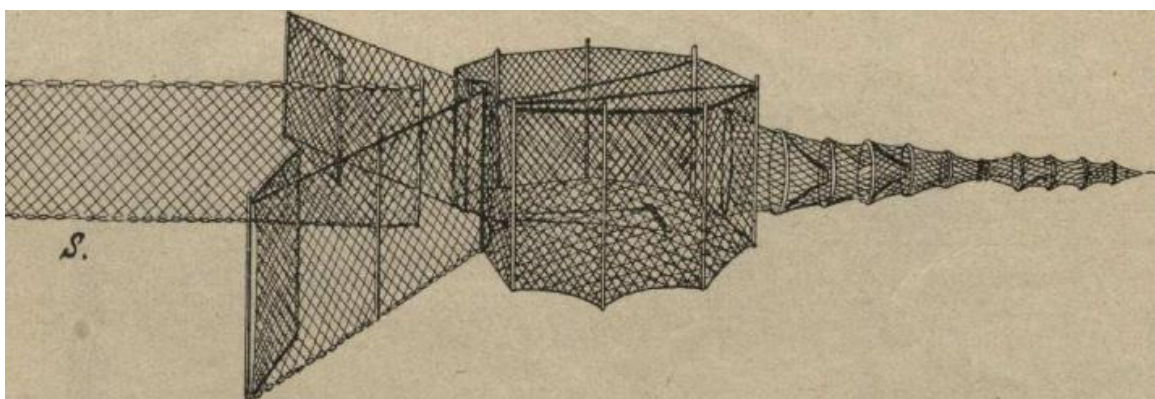
15. att. Murds ar spārniem, 19. gs. un 20. gs. sāk. murdi.

Avots: Pauls Ludvigs. Vecais un jaunais murds. In: Zvejniecības mēnešraksts, Nr.6., 01.06.1939. 242. lpp.

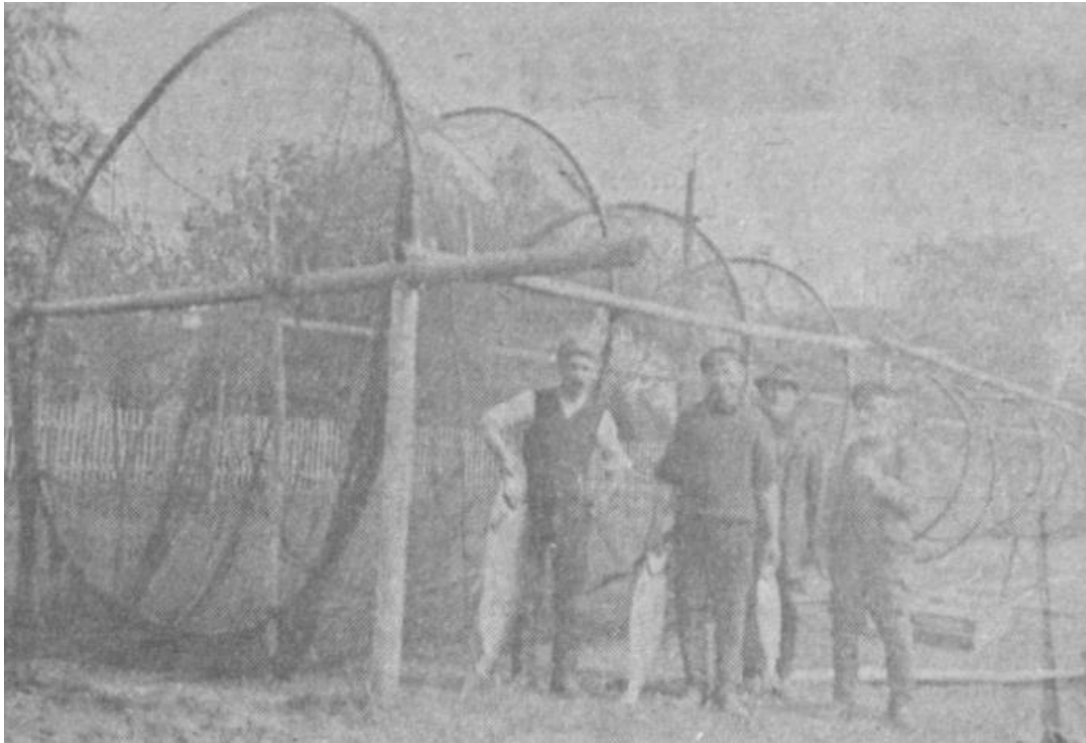
16. att. Murds ar aploku. 20. gs. 20.-30. gadu murdi.

Avots: Pauls Ludvigs. Vecais un jaunais murds. In: Zvejniecības mēnešraksts, Nr.6., 01.06.1939. 242. lpp.

17. att. Jūras dibenmurd ar sētu. Lietots zušu zvejai.

Avots: Pauls Ludvigs. Vecais un jaunais murds. In: Zvejniecības mēnešraksts, Nr.6., 01.06.1939. 242. lpp.

18. att. Laša murds Jūrmalā.

Avots: I. Baumanē. Sūrā zivs – kā tu nāci? In: Jūrmala, Nr.91. 11.06.1985. 4. lpp.

Piekrastes zvejas rīki Latvijas piekrastē bijuši vienādi. Metamie, aizsprosta, pievilnāmie, stacionārie, velkamie veidi un izrietošie rīki pastāvējuši bez nozīmīgām atšķirībām visā piekrastē. Leksikas materiāls, kas atspoguļo jūras zvejā lietoto tīklu nosaukumus, liecina, ka tīkli veidoti, piemērojot tos noteiktu zivju sugu nozvejai. Tā tiek radītas atšķirīgas tīkla līnuma acis – platums, garums vai citas pazīmes.⁷⁹ Tādi zvejas rīki, kā traļi un stāvvedi nav aprakstīti, jo tie zvejniecībā ieviesti ar 20. gs. vidu un 2. pusi.⁸⁰

---

⁷⁹ Benita Laumane. Zvejasrīku nosaukumi Latvijas piekrastē. Liepāja 2019. 199. lpp.

⁸⁰ Andrejs Šulcs. Jūriņ' prasa smalku tīklu. In: Liesma, Nr. 8. 010.11.1958. 25. lpp.

3. Īpašuma zīmes piekrastes zvejas ciemos

Vēsturiskie pludiņi zvejas ciemos līdz mūsdienām dabā nav saglabājušies. Par pludiņiem un īpašuma zīmēm ir atrodama nosacīta informācija no 19. gs. 2. puses un 20. gs. 1. puses. Pludiņus veidoja no priežu mizām, bet 20. gs. 1. pusē pārsvarā no korķa. Zvejojot nereti pludiņi tika pazaudēti vai nolietošanas gadījumā iznīcināti, bet vecie pludiņi tika aizstāti ar jauniem.

Par pludiņiem informācija ir atrodama Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzeja Dokumentu arhīvā par Apšuciemu un literārajā Jēkaba Štūļa darbā „Bigauņciems un apkārtnes zvejnieki”, kur fiksēti 19. gs. 2. puses Bigauņciema zvejnieku pludiņi un īpašuma zīmes. Par pārējiem ciemiem detalizētāka informācija pašreiz nav konstatēta.

Apšuciems

1978. gadā Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja pārstāvji intervēja Apšuciemā dzīvojošo Miķeli Tomali (dz.1901-?) par īpašuma zīmēm. Pēc viņa atstāsta pludiņu īpašuma zīmes tika iededzinātas vai iegrebtas. Interesanti pieminēt, ka 20. gs. 70. gados etnogrāfi piefiksēja, ka pludiņu īpašuma zīmes sakrīt ar kapu krastos iededzinātām zīmēm. Šāda parādība fiksēta no Bērziema līdz Lapmežciemam.⁸¹

Īpašuma zīmēm nebija stingri noteikta teritorija jeb lokālā nozīme. Tās varēja mainīties no ciema uz ciemu, ja ģimenes loceklis ieprecējās citā ģimenē vai pārvācās dzīvot uz citu ciemu. Katrai ģimenei (saimei) bija savas īpašuma zīmes, kuras iededzināja vai iegreba uz pludiņiem, zvejas jūras mudiem vai citiem zvejas rīkiem. Parasti īpašuma zīmes mantoja dēls, nākamais paaudzes zvejnieks, tādējādi pārmantojot īpašuma zīmes no paaudzes uz paaudzi un saglabājot tās nemainīgas.

Lokāla parādība, kuru var fiksēt pēc etnogrāfu ekspedīcijām, ka visu pludiņu īpašumu zīmes bija vienādas, toties ģimenes locekļi nereti pāris pludiņos iededzināja citas zīmes, veltot tās jaunākajiem ģimenes locekļiem. Konkrētās īpašuma zīmes bija pludiņos, tīklu galos, – dēlam kuģīša, bet meitai sirsniņas simbolika. Pēc Otrā pasaules kara izmainījās īpašumu apzīmēšana metode, ka pludiņos iededzināja tikai vārda un uzvārda iniciāļus, bet simbolikas elementi izzuda.⁸²

Īpašuma zīmes arī tika iegrebtas uz tīklu aušanas palīgrīkiem – saivām, bet šī darbarīku darināšanai arī bija savi nosacījumi. Par tiem interviju sniedza Mārtiņš Priede (1902-1966,

---

⁸¹ BDM ZM 9878

⁸² BDM ZM 7288:1

Klapkalnciems). Visbiežāk saivas taisītas no egles. Zvejnieku vīriem goda lieta skaitījies izgatavot saivas no eglītes kokiem. Tām vajadzēja būt rūpīgi nostrādātām un glītām.⁸³

Bigauņciems

Literārajā darbā “Bigauņciems un apkārtnes zvejnieki”, ko sarakstījis zvejnieks Jēkabs Štūlis, ir minēts, ka īpašuma zīmes ir tikušas iegrebtas uz tīklu pludiņiem, mērķiem, tīklu vabām u.tml.. Īpašuma zīmes apzīmētas ar latīņu burtiem alfabēta secībā – A, B, C, D...⁸⁴ Katram zvejniekam ir ticis piešķirts savs latīņu burts, lai apzīmētu savus zvejas piederumus. Jēkabs Štūlis min, ka “zīmes atbaidīja vienu otru garpirksti [zagli] no sveša īpašuma, jo tās iegreba diezgan dziļi.”⁸⁵ Pieļaujams, ka padziļinātā zīmju iegrebšana apgrūtināja zīmju pārtaisīšanu par citām, tādējādi novēršot iespēju vienus zvejas rīkus piesavināt par zagļa īpašumu.

---

⁸³ BDM ZM 9878

⁸⁴ Jēkabs Štūlis. Bigauņciems un apkārtnes zvejnieki. Rīga 1937. 42. lpp.

⁸⁵ Ibidem.

4. Zvejas rīku tradīciju saglabāšana un iespējamie risinājumi nākotnē

Zvejas rīki Tukuma novada piekrastes zvejas ciemos no 19. gs. 2. puses un 20. gs. 1. puses gandrīz nav saglabājušies, un muzejos esošās materiālās vērtības raksturo tikai nelielu daļu no aizgājušā laika zvejas rīkiem. Etnogrāfisko rakstisko avotu materiālu krātuvēs ir pieejamas dažas liecības par 19. gs. otrās un 20. gs. pirmās puses zvejniecības tradīcijām.

19. gs. Augusts Bīlenšteins aprakstīja zvejas rīkus no apceļotajiem piejūras ciemiem – lībiešu krasta zonu, Engures apkārtni un citām vietām. Var secināt, ka tajā laikā zvejas rīkiem un tīklu darināšanas metodēm nepastāvēja unikālas lokālās iezīmes vai atšķirības. Līdz 20. gs. 30. gadu beigām jūras ciemos tika lietoti kokvilnas tīkli, kā arī lāpīšanas un apstrādes darbi noritēja mājās. Padomju laikā tika ieviesti jauni sintētiskie tīkli, kas tika izgatavoti no kaprona, neilona un perlona. Tas aizsāka vēsturisku procesu, kad zvejniecība nozare tika attīstīta industriāli. Tā vairs nebija ģimenes vai kopienas peļņai vai izdzīvošanas pamats. Vairākām zvejnieku paaudzēm vairs netika nodotas zināšanas par tradicionālo dzīvesveidu un zvejas rīku kopšanu, apstrādi un veidošanu, tajā skaitā par tīklu aušanu un lāpīšanu.

Mūsdienās, 21. gs. 20. gados, Tukuma novada zvejos ciemos zvejas tradīcijas ir transformējušās citā veidā. Tiek lietoti modernāki tīkli, uzlaboti zvejas veidi, lai paaugstinātu nozvejas līmeni. No otras puses, zvejnieku skaits ir sarucis, kā iemesla dēļ jūras zveja notiek tikai pāris ciemos un sētās. Tādējādi 21. gs. nav iespējams spriest par seno zvejas rīku saglabāšanu, tradīciju izpēti un nodošanu nākamajām paaudzēm, jo tradicionālais piekrastes zvejnieku dzīves veids ir transformējies. Mūsdienās zvejas izpēte jāveic no sociālantropoloģijas rakursa, lai fiksētu pastāvošo zvejniecības situāciju, to transformāciju un liecību ievākšanu, lai tās varētu nodot muzeju arhīviem un vēlāk izmantotu nākotnes iespējamajiem pētījumiem.

Pielikumi

1.pielikums.Konstatētās zivis Baltijas jūras vēsturiskajā materiālā

2.pielikums. Intervija ar Ringoldu Kalpiņu

3.pielikums .Vispārējā jūras rīku tipoloģija

1.pielikums. Konstatētās zivis Baltijas jūras vēsturiskajā materiālā

Nr. p. k.	Latviskas nosaukums	Latīniskais nosaukums
I.	Akmeņplekste	Psetta maxima L.
II.	Gludais rombs	Scophthalmus rhombus L.
III.	Jūras zeltplekste	Pleuronectes platessa L.
IV.	Menca	Gadus morhua L.
V.	Plekste	Platichthys flesus L.
VI.	Reņģe	Clupea harengus L.
VII.	Saida	Pollachius virens L.
VIII.	Jūras nēģis	Petromyzon marinus
IX.	Tunzivs	Thunnus thynnus L.
X.	Atlantijas store	Acipenser oxyrinchus
XI.	Jūras zutis	Conger conger L.
XII.	Paledē	Alosa fallax
XIII.	Brētliņa	Sprattus sprattus
XIV.	Plaudis/Breksis	Abramis brama
XV.	Sīga	Coregonus sp.
XVI.	Atlantijas lasis	Salmo salar
XVII.	Salaka	Osmerus eperlanus
XVIII.	Jūras vēdzele	Enchelyopus cimbrius
XIX.	Jūras grundulis	Pomatoschistus microps
XX.	Mazais jūras grundulis	Pomatoschistus minutus
XXI.	Vējzivs	Belone belone
XXII.	Tūbīte	Ammodytes tobianus
XXIII.	Lucītis	Zoarcetes viviparus
XXIV.	Lentzivs	Lumpenus lampretaeformis
XXV.	Taukzivs	Pholis gunnellus
XXVI.	Trīsdatu stagers	Gasterosteus aculeatus
XXVII.	Deviņdatu stagers	Pungitius pungitius
XXVIII.	Jūras stagers	Spinachia spinachia
XXIX.	Plūksņzivs	Liparis liparis

2.pielikums. Intervija ar Ringoldu Kalpiņu, Ragaciemā, “Aizkalnu” mājās

Intervija veikta 18.09.2023.

Intervijā saglabāta un atšifrēta intervējamā valodas stila būtība.

Kārlis Fogelis: Pirmais jautājums – Jūsu vārds uzvārds?

Ringolds Kalpiņš: Ringolds Kalpiņš.

K.F. Vecums?

R. K. 91 gads.

K. F. Cienījami. Kur mēs pašreiz atrodamies, Jūsu mājās?

R.K. Nu šitās, jā, dzimtās, varu teikt. Es jau vienu lielu strīpu šeit nedzīvoju, jo es jau dzīvoju Rīgā, kad strādāju uz jūru visu laiku.

K. F. Šīs sanāk Jūsu tēva mājas?

R. K. Nē, mana vecāsmātes dāvinājums, kad viņi bij' apprecējušies – tēvs ar māti. Izsolē. Te bija neliela mājiņa, es jau biju dzimis (*rāda uz lapenes pusi, kur kādreiz atradās neliela dzīvojamā māja*).

Te zemes pleķis, te jau hektārs gandrīz bij'.

K. F. Nākamais jautājums, Jūsu tēva vārds?

R. K. Jēkabs.

K.F. Arī Kalpiņš?

R. K. Jā, jā!

K.F. Kad viņš dzima?

R.K. 1888. gadā, mira 1969. gadā.

K.F. Dzimšanas datums?

R.K. Es varu nomelot, bet 20. vai 22. decembris. Sakiet man, jums kāda sajēga par kara vēsturi arī ir?

K.F. Kura kara?

R.K. Pirmā kara?

K.F. Jā, kaut ko zinu.

R. K. Kas bija Valmieras pulks? Kad dibinājās?

K.F. 1919. gada 18. februārī, Tērbatā.

R. K. Ā, kas tad bija tie pulki un kaujas, kas ar krievu armiju līdz austrumu Prūsijai aizskrēja?

K.F. 1914. gadā notika tā slavenā kauja – Tannebergas, kur krita un gūstā saņēma apmēram 125 tūkstošus Krievijas impērijas cara armijas karavīrus.

R.K. Tēvs dienēja cara armijā, Sibīrijā, tas līdz Pirmā pasaules kar'. Viņš ir atnācis mājās no dienest' un pēc daž' mēnešiem bija sācies karš. Un viņš bija paņemts tūlīt.

K.F. Armijā?

R. K. Cara armijā. Viņš bij' tanī austrumu Prūsijā. Un ar to karaspēk' daļ' bija tanī austrumu Prūsijā.

K.F. Kur Sibīrijā dienēja? Ko darīja?

R. K. Irkutskā. Faktiski muzikants – mūzikas trupā. Dažus mēnešus šeit bija padzīvojis un karā aizgāja. Tādus jau pirmos paņēma. Tanī austrumu Prūsija viņus paņēma ciet, aplenca. To kara laik' pavadīja Vācijas gūstā, tad karš bija uz beigām, tad no noietnes laidās (bēga). Viņ' bij' divatā. Tur bija kāda elektriskā robeža, kā sanāca, ka to otru noknieba, bet tēvu ciet saņēma. Pie vāciešiem atkal. Viņš bija mazliet slīpētāks, tad attapās un pārgāja pie frančiem. Jā, tur gūstekņu noietnē vienu laiku, tajā viņu izfiltrēja un uz buriniekiem nostrādāja vienu laiku.

K.F. Francijā?

R. K. Jā, kamēr palaida mājās. Atceros, ka tur bija kādi latvieši – latviešu burinieki(?), tad mājās atnāca 1919. vai 1920. gadā.

K.F. Mātes vārds?

R. K. Johanna.

K.F. Dzimšanas uzvārds?

R.K. Štāls/e.

K.F. Tas nav saistīts ar slavenu zvejnieku dzimtu – Štāli?

R.K. Te viņi bija daudz. Katrā sētā.

K.F. Dzimusi?

R.K. 1900. gadā, mirusi 1984. gadā.

K.F. Vēl par ģimeni? Tēva Jēkaba tēvs?

R.K. Arī Jēkabs Kalpiņš.

K.F. Arī zvejnieks, šeit Ragaciemā?

R. K. Jā, jā, jā.

K.F. Sieva?

R. K. Anna, dzimšanas uzvārds Apse. Viņa 1950. gadu sākumā aizgāja.

K.F. Mātes tēvs?

R.K. Niklāvs Štāls. Te arī zvejnieks, kā viņi visi Ragaciemā.

K.F. Niklāvam sievas vārds?

R.K. Trīne.

K.F. Dzimšanas uzvārds?

R. K. Jansone.

K.F. Arī no Ragaciema?

R.K. Jā, no meža mājas, pie meža, kas bij'.

K.F. Kur Jūs piedzimāt?

R.K. Šeit! Te bija maza mājele (rāda uz lapeni).

K.F. Kad tēvs te ievācās? Kādi bija pirmsākumi?

R.K. Tēvam te bija negatavs viss, bet ar laiku pabeidza (dzīvojamo māju).

K.F. Kas vēl te par saimniecības ēkām bija?

R.K. Pirmā bija mājele (dzīvojamā), tad piebūvēja kūti un malkas šķūni, bet vairs nav. Tā nekas vairs nebija. Tā dzīvoja.

K.F. Kūts bija ar divām durvīm? Maza-liela?

R. K. Nē, te jau ciemā maza, pašiem sev, vien gov' un cūk' un zirgi. Zirgs vēl.

K.F. Zivju kūpinātava?

R.K. Protams, ka katrā saimniecībā. Tā bija šeit, saucām par namiņiem.

K.F. Pirts?

R.K. Gājām pie kaimiņa.

K.F. Citas ēkas?

R.K. Nebija vajadzīgs, mums te netālu nedaudz kartupeļi un citu neko nevajadzēja.

K.F. Mājas bija guļbūvē?

R.K. Jā, no guļbūves blankām.

K.F. Jūs 1932. gada piedzimāt. Kāda bija jūsu bērnība līdz karam?

R.K. Nāca vasara, ar puikām tēlojām zvejniekus (spēle).

K.F. Kā Jūs tēlojāt?

R.K. Ar laivelēm stumties.

K.F. Pa smiltīm?

R.K. Pa smiltīm, jūrā iestumt. *Smejas*. Mazās laiveles jau stāvēja. Ne jau tādas, kādas mūsdienās. Tagad jau tās lielas skaitās. Katram zvejniekam bija sav' laiv'. Viena reņģu zvejai ar motoru. Tā liela. Tad bij' tād' nelielāk', ko lika tos āķ' un ūdas, lošus (zivju tīkli).

K.F. Loši ir?

R.K. Tīkli, kuriem tīklu acs izmērs ir lielāks par 30 milimetriem, tad jau mērīja savādāk.

K.F. Cik loši tīkli bija gari?

R.K. Tāpat, kā reņģu tīkli apmēram, 60 asis.

K.F. Ass?

R.K. 1.8 metri.

K.F. Kā vēl spēlējāties?

R.K. Ar bumbiņām, kociņiem, kā jau bērni.

K.F. Kādi bija darbi, lai palīdzētu vecākiem? Piemēram, tīklu lāpīšana?

R.K. Lāpīt! Kur tad pie lāpīšanas? Nelaida klāt! Faktiski 1941. un 1942. gadā ar saivu jau varēja lāpīt, riktēties.

K.F. Ja lāpīt neļāva, tad kādi bija darbi, lai palīdzētu ar jūras un zvejas darbiem?

R.K. Ar tiem jūras darbiem, nu palīdzība no mums nekāda lielā nevarēja būt. Vienīgais, ko mēs, var teikt, tas bij', kad bijām galīgi nīkuļi, kad jau sāk' reņģēs vērpt.

K.F. Uz virbām?

R.K. Nē, tanī laikā uz virbiem sāka tik pēc kar' (Otrā pasaules kara). Pirms kar' tikai uz lūkiem.

Nezin, kur to lūk' dabūja, bet viņi bija no liepu mizas plēstiem. Viņi nebij', bet kar' laikā jau ievada, tā ka no mizas šķiedras. Kad krievs ienāca, tad jau paši kaut kur dabūja.

K.F. Kā tos lūkus ieguva un izveidoja? Satina?

R.K. Nē, nē, tādām plēksnītēm, diezgan gari. Visu to šķiedru caur to reņģ' ac'. Visu kopā, galu notin, tā jau gāja baigā ātrumā. No 1938. gada mājās nekūpināja. Ulmanis jau izveidoja zvejnieku sabiedrības. Visu nesa kopā, lai būtu kopīga realizācija. Ar to zvejnieku sabiedrību jau sākumā arī bija visādi numuri. Tie, kas bija šiverīgāki un vairāk cilvēki, paši brauca uz tirgiem ar zirgu tirgot reņģes. Tie, kas nebija uz to, vēlāk jau saprata, ka arī vieglāk, tad visi sanāca zvejnieku sabiedrībā. Tad sanāca, ka pietrūka telpas, tad nācās telpas piebūvēt, tās vērptuves, lai visi var vērpt. Bērni gāja palīgā, bij' jāiet.

K.F. Sākas karš, Otrais pasaules karš, kā tad viss notika?

R.K. Krievu laikā visu arteļos apvienoja, ātri.

K.F. Cik ilgi?

R.K. Līdz vācietis ienāca.

K.F. Kā tad bija?

R.K. Pastāvēja jau tāpat, tikai bija zivju fabrika. Slokas zivju fabrika. Klapkalnciemā bija Slokas zivju fabrika, Ragciemā, Kauguros un Lapmežciemā divas. Tās kūpinātas. Vācietis jau sākuma iegrožoja visu. Bet jūrā bija obligāti jāiet.

K.F. Mazliet par citu tēmu, es vēlos pajautāt. Jūsu tēvs Jēkabs, kad gāja jūrā, kā tas notika.

R. K. Viņi bij' trīs. Katrs no savas viensētas. Viņiem bija motorlaiva. Tā jau mainījās.

K.F. Cik tālu gāja jūrā?

R.K. Tur nebija ierobežojumi, cik tālu gribēja, tik gāja. Uz motora lieguma nebija. Gāja, kur zveja. Mums jau te trūcīga piekraste. Zivju ziņā. Šis te Ragaciems – trūcīgs. Lapmežciems jau vairāk pa Kauguru jūru zvejoja. Te bija tā, ka no mums laivas uz Ainažiem devās, zvejojot. Pār Skulti.

K.F. Cik ilgi tas prasīja?

R.K. Reņģu tīklus vakarā iemet, tad no rīta ieiet agri vilkt ārā. Pavasarī jau kūru laiks. Speciāls tīkls reņģēm. Zivis pa vienu galu iekšā, tad pa otru ar ķeseli smēla ārā.

K.F. Ko izmantoja kūra (jūras murda) stīpām?

R.K. Egļu zarus, jaunus.

K.F. Kādus rīkus vēl izmantoja?

R.K. Āķus.

K.F. Āķus, tas ir ūdas.

R.K. Jā, mēs tos par āķiem. Mums te bija viņi gari.

K.F. Cik gari?

R.K. Ļoti gari bij'. Ja gribēja tikai sev, savām vajadzībām, tad iemeta 150 āķus, tas būtu 150 metri. Ar āķiem gāja no pavasara līdz rudenim, no zušiem līdz mencām. Līdz septembra beigām.

Tad gāja uz mencām dziļumā.

K.F. Āķiem lika gremdus?

R.K. Mums te lika stubišus.

K.F. Stubišus?

R.K. Tie bija balti, tādi balti, sprauda uz āķiem, tā bija ēsma.

K.F. Zivju daļa?

R.K. Mazas zivtiņas.

K.F. Āķu izmērs? Uz centimetru?

R.K. Ir zušu un mencu. Mencu bija lielāki, pirksta lielumā. Zušu mazliet mazāki. Lašu āķi bija lieli, tos ar visām baltajām (štubišiem) meta.

K.F. Mērķus jau ūdām/āķiem sēja?

R.K. Obligāti.

K.F. Gremdi bija no māla?

R.K. Nu, nē, kad šeit meta par grauzduli, te kur akmeņi (pludmalē). Tad sēja, vienā galā akmeņi, otrā pludiņi. Uz to attālumu, lai tās zivtiņas, tās skarainās, pie tām jūras zāl' nepinas iekšā. Auklā vienā galā akmeņi, otrā mērķis.

K.F. Pludiņi? Bērzu tāsis?

R.K. Nē, korķa. No kaut kurienes jau ievēda, bet no kurienes, es nez'.

K.F. Mērķis āķiem bija vienā vai abās pusēs?

R.K. Abās pusēs. Tu, kad met tīklus, vienalga ko met, tu redz, kad vējš un straume būs mainījusies, no tā gala tu nevari vilkt, mērķi bija abās, lai stabil'.

K.F. Mērķa enkurus/gremdus sauca par kaķiem⁸⁶?

R.K. Nu, nē, kaķis ir žākurs. Mums te žākurs.

K.F. Mērķim enkuri bija akmens vai dzelzs?

R.K. Akmens, akmens, vecie labie bija, ja no veciem ratiem ieguva no veciem ratiem ratu rumbas. Tās bija baigi labās.

K.F. Par reņģu tīkliem. Tie bija ar vēderu un spārnjiem vai vienkārši garš taisns tīkls.

R.K. Vienkārši garš tīkls.

K.F. Cik garš?

R.K. Ap 60 asis.

K.F. Kā ar vadiem? Ko lika jūrā – riņķa vadus, stāvvadus?

R.K. Stāvvadus šeit lika.

K.F. Velkamos vadus? Ziemā?

R.K. Tanīs laikos, kad es biju maziņš žikariņš, tad jau tikai ziemā vilka. Tā vilkšanas vieta bija, netālu no Klapkalnciema.

K.F. Cik vīri piedalījās? 10?

R.K. Nē, vairāk.

K.F. Cik garš bija vads? Ar ko vilka?

R.K. Ar rokas viņču, vilka kādi 12. Ragciemā bija divas blices. Divas vada grupas.

K.F. Vada garums?

R.K. 100 metri, bet vada garumu piedod tie velkamie striķi. Tad varētu būt kopā 250 – 300 metri.

K.F. Cik biežam ledum vajadzēja būt?

R.K. Gāja ar tādu, lai var zirgu braukt, tā visu, ledum vajadzēja būt vismaz 15 centimetri, 10 centimetri pa švaku. No rīta, kad gāja, agri, ar zirgu iebraucu, ragavās viss salēzēts (iekrauts) iekšā, bet bija divi zirgi.

K.F. Cik dziļi gāja?

R.K. Nu, bija liels dziļums. Dziļums bija vismaz 20-25 metri, kas vilka ārā.

K.F. Vada vilkšanai cirta tās akas/āliņģus?

R.K. Jā, bet lielā aka, kur vilka, bija tāds trīsstūris, bet tāds pats krastā. Tie mazie caurumiņi, kur to virv' vilka bija daudz. Lokveida. Tie bija 10 metri viena no otra.

---

⁸⁶ Latvijas jūras piekrastē nereti par "kaķiem" dēvē trīszaru enkurus.

K.F. Ar ko to tīklu vilka, ar tādiem ķekšiem?

R.K. Nu, nē, to vadu jau nevilka, vilka tos striķus. Vads jau bija ūdenī līdz gruntei, tad nāca tie saucamie vāliņi (āliņģi), tad katrā pusē nāca tās virves. Virves galos iesēja kārtis – garas. Tādos garos mietus, tad vilka uz to nākamo āliņģi. Uz to strādāja viens cilvēks. Bija jau tie āliņģi jāattīra. Viņi jau bija piesaluši pa nakt'. No rīta jau bija jāiet un jāattīra. Attīrīt, lai dzidri. Tad nāca tie mucas vilcēji (vada). Tos galus piesēja pie mucām un tad grieza. Tā to darīja, kamēr līdz vakaram līdz krastam.

K.F. Cik dziļi no viena līdz otram lielajam āliņģim? Lielajiem?

R.K. Minimums vismaz viens kilometrs.

K.F. Kā lomu sadalīja?

R.K. Lomu nedalīja, naudu sadalīja. Par nozveju uz galviņām.

K.F. Riņķa vadus?

R.K. Te vispār negāja, ar tiem gāja tikai jūrā – Ziemeļu jūrā, bet ļoti maz, Barenču jūru, Āfrikā, arī citur. Te tikai stāvvadus. Ielika to vienu sienu, augšgalā to kasti, spārni. Tā kaste (kur zivis iepeld), uz krasta pusi.

K.F. Gribu pajautāt vienu lietu, ar žebērķļiem zušus un plekstes arī dūra?

R.K. Zušus tikai.

K.F. Kad dūra zušus?

R.K. Jūlijs/jūnijs, tad jau cauri.

K.F. Naktīs arī dūra?

R.K. Nē, tikai no rītiem. Agri saules staros. Vajadzēja jau ļoti labu laiku. To laiveli jau lēnām stūma. Viens pats stāvēja laivā, uz pakaļa pusi, tas žebērķļis jau bij' garā kātā, lai ūdens neplunkšņājas. Lēnām stūma uz priekšu to laiveli. Te jau mums (Ragaciemā) te viss ar akmeņiem, dažreiz jau kāds akmens apaudzis ar skarainām zālēm. Tie zuši jau bija parasti tās galvas iebāzuši tajos kušķos, tad gāja un skatījās, kur kustinās. Tad dūr'.

K.F. Murdus arī lika, venterus (tīkla murdus), tuvu krasta pusei.

R.K. Mums tādus nelika.

K.F. Zušu murdus, tādus ar lieliem lokiem?

R.K. Tādus jau nelika, mums te zušus tikai uz āķiem (ūdām).

K.F. Kādus vēl tīklus?

R.K. Kūra tīklus, uz reņģēm, no pavasara līdz jūnijam. Kūrā gāja.

K.F. Kā ar tīkla būdām jūras krastā?

R.K. Tie pa kāp' bija, pa viss kāp'.

K.F. Vienai viensētai/saimniecībai viena tīkla būda, ja pareizi saku.

R.K. Jā, katram zvejniekam viena tīklu būda.

K.F. Par laivām, laiva jau nepiederēja vienam cilvēkam, bet zvejnieku grupai.

R.K. Bij' dažādi, bij' dažādi. Bija viena uz visiem trijiem, bija daži uz viena, tad pārējie nāca līdzi, bet trīs, tad kopā.

K.F. Laivas, kad darvoja?

R.K. Nu, jūlijs, kad bija bulu laiks.

K.F. Bulu laiks?

R.K. Jūlijs, kad jūrā negāja, nebija nekas. Tā jūlijā un augustā, siena laikā. Tad laivu apgāza un drīvēja, darvoja un laboja. Drīvēt starp dēļiem, bij' tāda drīv' kalts. Tad starp dēļiem tās pakulas drīvēja ārā un iekšā, laboja (spraugas).

K.F. Kā ziemā laivas ieziemoja?

R.K. Neziemoja. Kā viņas bija izvilktas, tā arī stāvēja.

K.F. Vairāk var pastāstīt?

R.K. Tāpēc jau ziemā bija tik daudz upuri, mums šeit, kad ledus atšķēlās, iet, nu skrien jūrā, aiziet iemet tīklus, vējš mainās, ledi saspiež laivu un viss. Pagalam.

K.F. Ziemā, kad gāja jūrā, kā sildījās, ko ņēma līdzi – šņabi, cūku taukus, ko citu?

R.K. Neko, nē, nē (*Smejas*).

K.F. Cimdi kādi? Nebija īpaši taisīti?

R.K. Nē, parastie vilnas cimdi. Atceros, kad gāju Atlantijas jūrā zvejojot, tad smērēju rokas ar mencu aknām. Pavasaros man rokas ļoti sprēgāja, tad smērēja rokas ar mencu aknām, kas ļoti pasargāja manas rokas no rokas kaitēm un sprēgāšanas.

K.F. Vai tiešām laivā neņēma neko līdzi, piemēram, pudeli līdzi, lai iedzertu un sasildītos?

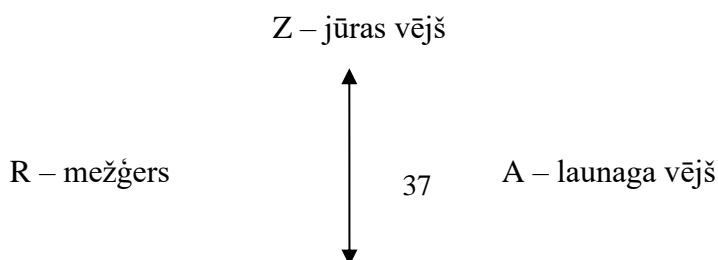
R.K. Nē, pilnīgi neko. Pilnīgi neko.

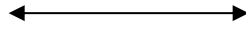
K.F. Kā ar mānticību? Vai Jums pastāvēja tāda šeit?

R.K. Nē, mums tāda šeit nebija. Te kādreiz stāstīja, bet nostāsti. Bija mums kādreiz te vecāks vīrs, bet miris jau, paņēma tīklus pār plec' un iet uz jūru, ja pirmo satika sievieti pa ceļam, tad griezās riņķī un pateica, ka jūrā šodien neies.

K.F. Labi, vērtīgi. Kā ar vējiem? Kā vējus dēvēja?

R.K.

D – malas vējš

Dienvidu vējš jeb malas vējš, jo mums dienvidu vējš pūta no malas. Tā mums te ciemos sauca – Lapmežciemā un Ragaciemā.

K.F. Sīkāks iedalījums vējiem?

R.K. Nē, mums sīkāk režģos nedalīja vējus.

K.F. Kā zivis apstrādāja – kūpināja?

R.K. Kūpināja tikai uz karsto, mums te aukstā kūpināšana nebij'. Citur butes ar auksto, bet mums te – nē.

K.F. Labi, mums ir bijusi veiksmīga zveja, pilna laiva ar zivīm, kā mēs apstrādātu jebkuru zivi, ar sāli, piemēram, reņģes vai mencas.

R.K. Reņģes tādas pašas, neko nedarīja. Mencas tikai ķidāja, svaigas, tad pēc kūpināšanas iesālīja – iekšas un žaunas.

K.F. Kā uzglabāja? Pagrabos – ledus pagrabos?

R.K. Nē, mums tādi te bija. Nebija, kā romānā “Zvejnieka dēls”.

K.F. No kāda materiāla bija tīkli?

R.K. Kokvilna, mums tikai kokvilna. Lina bija tikai Otrā kara laikā.

K.F. Kā tos apstrādāja? Piemēram, lai uzlabotu kvalitāti.

R.K. Mums te neko, kāds bija tīkls, tāds arī bija. Tikai stāvvadus darvoja. Jā, stāvvadus, bet tik' krievu laikos (PSRS). Mēs te izmantojām tikai celmu darvu, ko paši ieguvām no celmiem – priežu. Manam tēvam bija viens onkulis, tāds draugs, vectēvā brālis – Jānis Kalpiņš, kas aizrāvās ar visu. Viņš tepat Ragaciemā dzīvoja. Viņš bija interesants. Pēc Pirmā pasaules kara, kad izskaloja jūras mīnas, viņš tās mīnas savāca. Nezinu, kā to dabūja gatavu, bet bija izjaucis. Tās mīnas pāršķēlīs, tos mīnu radziņus savācis un no visa tā, uztaisīs mums te (ciemā) darvas cepli. Tēvs gāja pie viņa tecināt darvu. No tās konstrukcijas. Citu darvu nelietoja kā tikai koka darvu.

K.F. Interesanti, bet tīklus citādāk neapstrādāja? Piemēram, ar dūmu metodi.

R.K. Nē, mums te tiešām neko. Atminos, kad strādāju Atlantijā, mums deva baltus kokvilnas tīklus, bet uz tiem zveja negāja. Mēs paši ņēmām no mājām darvu un krāsas, paši tos krāsojām, lai vismaz zivis var noķert.

K.F. Atpakaļ par zivīm, kur lika?

R.K. Pirms Zvejnieku sabiedrības (1938. gada) paši ņēmās, tirgoja un veda. Ar to sabiedrību bija jau vieglāk. Atvieglāja. Aizbrauca un nodeva.

K.F. Kur tīklus žāvēja, uz vabām?

R.K. Jā, piekraste bija pilna ar vabām. Visa piekraste ar vabām. Mums jau bija kokvilnas, tos nevarēja likt čupā, samest, bija jākar uz vabām.

K.F. Īpašuma zīmes jau uz tīkla pludiņiem bija?

R.K. Jā, tas mums bija.

K.F. Kur lika vecos un nederīgos tīklus – izmeta, sadedzināja vai citur izmantoja?

R.K. Mums tā nesanāca. Virves grieza ārā, tās lika uz jaunajiem, kādas daļas saimniecībai lietoja. Mājas vajadzībām. Nededzināja. Saprotat, ka mums rudenī tīklus lika pat līdz jūras ceļam, ja tīklus noturēja ilgāk, tad tie bija pilni ar grēvjiem, palika smagi, knapi varēja izvilkt. Tad tīkli gan bija metami ārā. Mums puikām bija izklaide, ka grēvjus noķēra un ielika kabatās, tad cilvēkiem iemeta somās vai kapucēs, tad bija jestri. Tas bija, kad 1950. gados kopā Mangaļsalas ar draugiem. Toties tos grēvja tīklus nebija vairāk, kur likt. Tad gan apraka.

K.F. Kādas svinības Jums te bija? Izpriecas.

R.K. Mums te nebija tādas izpriecas un svētki.

K.F. Labi, bet kā citādāk iztika? Ne jau tikai ar zivīm, bija jau arī dārzi – kartupeļus jau stādījāt.

R.K. Nē, tika zivis.

K.F. Bet sakņu dārzs?

R. K. Labi, tāds bija – kartupeļu, burkānu dārzs. Siens, ko dot govīm un zirgiem. Tos kartupeļus un burkānus pats centās tos izaudzināt.

K. F. Paldies par sarunu! Bija vērtīga saruna.

R.K. Nu, jā.

Attēlā: Ringolds Kalpiņš, 18.09.2023. Foto: K. Fogelis

3.pielikums. Vispārējā jūras zvejas rīku tipoloģija

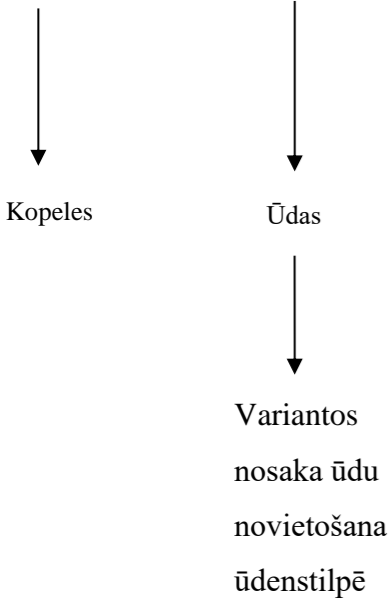
Priekšmetu funkcionālās grupas
Iekšzemes Jūras Okeāna zvejas rīki
Priekšmetu funkcionālās apakšgrupas

1. līmenis
(funkcionālā
klasifikācija)

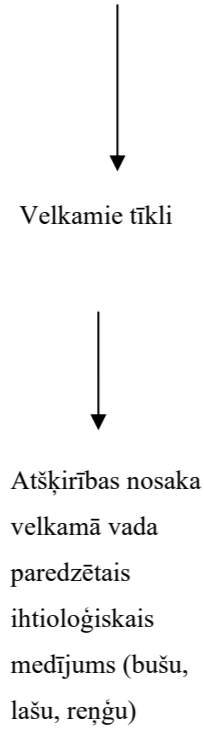
Aktīvās zvejas rīki

Pasīvās zvejas rīki

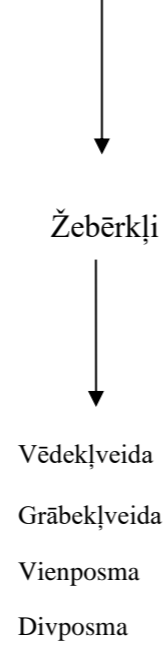
Pievilināmie (ar ēsmu)

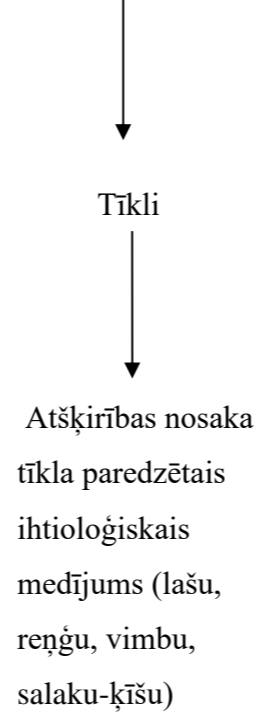
Velkamie

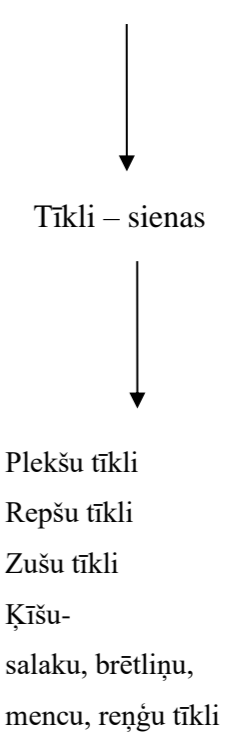
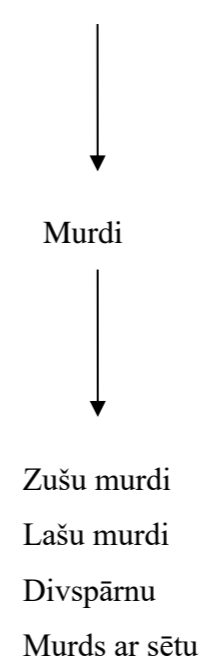
Duramie

metamie zvejas rīki

Aizsprosta (stacionārie)

Priekšmetu tipoloģiskās grupas

Priekšmetu tipoloģiskās apakšgrupas

Priekšmetu tipi (pēc izveidojuma / ihtioloģiskā medījuma – zivju sugu atšķirībām vai tīkla linuma acs izmēriem.)

Priekšmetu varianti

Priekšmetu tipu dalījumu variantos nosaka pēc zvejnieku izveidotā rīka izveidojuma

2. līmenis
(tipoloģija)